

Izazovi u prostornom obilježavanju i prikazu enciklopedijskoga znanja

Jasmina Tolj

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
jasmina.tolj@lzmk.hr

Ivan Smolčić

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
ivan.smolicic@lzmk.hr

Petra Bago

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
pbago@ffzg.hr

SAŽETAK: Enciklopedije se, kao pouzdani izvori znanja koje izrađuju stručnjaci predmetnoga područja i leksikografi, među drugim karakteristikama, diče i svojom pouzdanošću, točnošću i preciznošću. Prostorni prikaz enciklopedijskoga znanja na određeni se način već odavno koristi na geografskim i tematskim kartama, no digitalno doba donijelo je znatno proširene mogućnosti. Ipak, u nedostatku osustavljenoga modela obilježavanja i prikaza (geotagiranja) enciklopedijskoga znanja, rijetka djela u punoj mjeri rabe takav pristup. Stvaranje takva modela donosi i neke izazove. Imena lokacija (gradova, ulica, trgova i sl.) kroz vrijeme se mogu mijenjati, što je izazov u složenom pretraživanju ili prikazu na karti. U takvim se slučajevima traže rješenja svodenja na zajedničku oznaku, što je princip regularizacije (normalizacije) teksta. Istraživanje je potaknuto nastojanjem za unapređenjem mrežnoga izdanja *Hrvatske tehničke enciklopedije* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža na Portalu hrvatske tehničke baštine. Autori analiziraju dosadašnju enciklopedijsku praksu bilježenja mjesnih imena koja su se kroz vrijeme mijenjala te razmatraju koji oblici bilježenja najbolje odgovaraju specifičnim, praktičnim zahtjevima digitalne enciklopedike. Takav bi način bilježenja i prikaza povećao upotrebljivost enciklopedija, jer bi se uz nastavak prakse prikaza informacija koje su precizne, korisnicima omogućilo olakšano pretraživanje i pregledavanje te prikaz znanja na karti.

Ključne riječi: mrežna enciklopedija; digitalna enciklopedika; prostorno označavanje; prostorni prikaz; geotagiranje

1. Uvod i metodologija istraživanja

Enciklopedije se, kao pouzdani izvori znanja koje izrađuju stručnjaci predmetnoga područja i leksikografi (urednici), među drugim karakteristikama, diče svojom po-

 <https://orcid.org/0000-0001-7615-6384> [Jasmina Tolj]

 <https://orcid.org/0000-0001-6602-1646> [Ivan Smolčić]

 <https://orcid.org/0000-0002-4994-6417> [Petra Bago]

uzdanošću, točnošću i preciznošću. Pouzdanost enciklopedija kao izvora znanja proizlazi iz njihove konzistentnosti u donošenju točnih informacija. Da bi informacije konzistentno bile pouzdane, velik se naglasak stavlja najprije na točnost, a potom i na preciznost informacija. Budući da enciklopedije ne donose podatke, već informacije,¹ kontekst ima veliku ulogu. U članku je razmotren vremenski kontekst pri promjenama mjesnih imena. Naime, mjesna imena nisu stalna, već se mogu mijenjati pa tako dvije osobe rođene na istoj lokaciji u različitim vremenskim razdobljima neće nužno imati jednako ime mjesta rođenja. Ovakve se promjene mogu zapravo odnositi na sve što nosi ime, poput sveučilišta, poduzeća, ustanova, časopisa, ali i naziva stvari (npr. avion naspram zrakoplova). Ipak, ovaj će članak biti usmjeren na toponime jer motivacija za njega proizlazi iz želje za prostornim obilježavanjem i prikazom enciklopedijskoga sadržaja (geotagiranjem enciklopedija).

Trend prostornog označavanja i prikaza informacija u posljednjih se godina bilježi u projektima digitalne humanistike, arhivistike i dr.² Takve su digitalne platforme osmišljene za objavljivanje povijesnih izvora (fotografija, dokumenata ili audio-vizualnih zapisa) te za njihovo opisivanje, predstavljanje, pretraživanje ili pregledavanje pomoću interaktivnih alata informatičke tehnologije. Enciklopedija kao baza relevantnih informacija i izvor sažetoga znanja profitirala bi praćenjem ovoga trenda. Enciklopedijski sadržaj, svojom sveobuhvatnošću i sintezom znanja, zasigurno nudi obilje mogućnosti da bude označen geografskim oznakama. Budući da velik dio podataka sadržava prostornu dimenziju, bilo bi vrijedno istražiti koji se podatci mogu i trebaju povezati s geografskim položajem. Geotagiranje enciklopedija omogućilo bi nove kreativne načine pretraživanja (ili pregledavanja) i korištenja relevantnih informacija, a, poboljšavajući mogućnosti pretraživanja, interaktivnost i sveobuhvatnost enciklopedija, unaprijedio bi se čitav enciklopedijski koncept. Autori vjeruju da bi enciklopedije tako mogle imati još veću ulogu u takozvanom ekosustavu znanja te ih je zbog toga potrebno dodatno unaprijediti upravo geografskim označavanjem njegova sadržaja.

Ideju o proširivanju informacija na internetu prostornom komponentom pojavila se još 1980-ih. Primjenom su se 1990-ih³ bavili u vojnim krugovima Ministar-

¹ Informacija je skup podataka s pripisanim značenjem, osnovni element komunikacije koji, primljen u određenoj situaciji, povećava čovjekovo znanje, dok su podatci kvantitativni parametri koji opisuju neku činjenicu ili zbivanje, ali sami za sebe nemaju nikakvo značenje, niti određuju svoj relativni značaj. Više u: informacija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27405>>. (pristupljeno 4. VII. 2020).

² Poput platforme Topoteka za stvaranje mrežnih arhiva lokalne povijesti i/ili teme s ciljem poticanja čuvanja, istraživanja i promicanja lokalne baštine ili pak projekta Time Machine koji planira stvoriti platformu za izradu prostornoga i vremenskoga prikaza europske povijesti kroz protekle tisuće godina.

³ C. Herring, *An Architecture for Cyberspace: Spatialization of the Internet*. Champaign: The United States Department of Defense, U.S. Army Construction Engineering Research Laboratory, 1994.

stva obrane Sjedinjenih Američkih Država, no ubrzo se svijest proširila i na razne javne i civilne interese (npr. katastrofi). Svijest o vrijednosti geoprostornih metapodataka sve se više povećavala te su razvijene brojne inicijative o načinu bilježenja i prikupljanja metapodataka koji bi prikladno opisivali s prostorom povezane informacije. NASA (National Aeronautics and Space Administration) je već 1987. predložila svoj metapodatkovni format (DIF, akronim od Directory Interchange Format), a slično su napravili i američki Savezni geografski podatkovni savez⁴ početkom 1990-ih, Vijeće za prostorne informacije Australije i Novoga Zelanda⁵ sredinom desetljeća te brojni drugi.⁶ Postojeće formalne i neformalne (običajne) standarde uskladila je Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO, International Organization for Standardization), objavivši 2003. svoj standard.⁷ Godine 2004. u Otvorenom geoprostornom konzorciju (OGC, Open Geospatial Consortium) osmišljen je označiteljski jezik za geografiju⁸ koji je bio usredotočen i na interoperabilnosti takvih metapodataka na mreži, a koji je i danas u širokoj upotrebi. Velik broj standarda i učestali pokušaji njihova okupljanja govore u prilog važnosti jednoobraznoga bilježenja podataka. Danas se često koristi i pojam *geoweb*, koji se odnosi na virtualne karte na internetu i mogućnost povezivanja apstraktnih informacija (tekstualnih/slikovnih ili čitavih internetskih stranica) s geografskim lokacijama, a čime se pretraživanje može temeljiti na geografskoj lokaciji.⁹ Termin se u početku vezao za geografske informacijske sustave (GIS), oslanjajući se na tehnička pitanja i rješenja, ali kasnije se značajno razvio unutar informacijskih i komunikacijskih tehnologija (znanosti) i digitalnih medija.¹⁰ Tako se u novije vrijeme propituje uloga prostorne reprezentacije informacija iz sociološkoga (društvenoga), političkoga i drugih stajališta.¹¹ Geotagiranje je više nego čin povezivanja informacije i geografske koordinate jer podrazumijeva veliku pažnju odabira informacija (a bez ispuštanja svih koje su relevantne) i njihova oblikovanja (bez implikacija o značenju većem od onoga u stvarnosti).¹²

⁴ FGDC, Federal Geographic Data Committee

⁵ ANZLIC, Australia New Zealand Land Information Council

⁶ Gene Major i Lola Olsen: A short history of the DIF. Interop Newsletter 15(2003); <https://idn.ceos.org/newsletter/newsletter15.html> (pristupljeno 27. VII. 2020).

⁷ ISO 19115 Geographic information – Metadata (posljednja inačica iz 2019.: <https://www.iso.org/standard/67039.html>)

⁸ Geography Markup Language za XML programski jezik.

⁹ I. Voloder, *Strategija razvoja geoweba s informacijskog, tehnološkog, kulturološkog i poslovnog stanovišta*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, 2010.

¹⁰ M. J. Kelly: The emergent urban imaginaries of geosocial media. *GeoJournal*, 78(2013) 1, str. 181–203.

¹¹ A. Leszczynski, M. W. Wilson: Theorizing the geoweb, *GeoJournal* 78(2013) 6, str. 915–919.

¹² Tako se nešto primjerice očitava u stvaranju oznaka koje informaciji koja se prikazuje prividno daju na važnosti ili stvaranju čvrstih prostornih granica na prostornom prikazu gdje one u stvarnosti

Naime, kako bi informacije u enciklopedijama bile precizne, za očekivati je kako će ime mjesta odgovarati vremenskom razdoblju u kojem ga se donosi. Tako je na primjer hrvatski liječnik i političar Milan Amruš rođen 1848. u mjestu koje je tada nosilo ime Brod, koje je tijekom njegova života dobilo status grada i ime Brod na Savi, a danas se naziva Slavonski Brod. Na primjeru Slavonskoga Broda možda je većini korisnika ime toga grada poznato i u starom obliku, no to nije uvijek slučaj.¹³

Osim toga, promjene se mogu dogoditi i u imenu države¹⁴. Tako je Milan Amruš, koji rođen 1. X. 1848. i umro 26. V. 1919., živio u nekoliko *država* (odnosno političkih sustava): u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu, Trojednoj Kraljevini unutar Austro-Ugarske Monarhije, i u Državi Slovenaca, Hrvata i Srba te Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Zbog složenosti takvih promjena te njihova bilježenja i prikaza, ta bi pitanja trebalo zasebno dodatno razmotriti.

Važnost bilježenja imena gradova očituje se i u mogućnostima pretraživanja i pregledavanja. Ako je informacija koja se traži, na primjer *tko je rođen u Slavonskome Brodu*, onda će korisnika možda zanimati informacija tko je rođen na lokaciji toga grada i u vremenu prije današnjega naziva, a što neće nužno pronaći ako ta informacija nije zabilježena u tekstovima članka ili na neki drugi način (primjerice metapodacima). Ako je sadržaj enciklopedije moguće pregledati na karti, potrebno je pronaći odgovarajući način bilježenja kako u slučajevima kad se promijeni mjesno ime ne bi došlo do zabune da se radi o različitim lokacijama, a osim toga bilo bi povoljno i omogućiti korisniku uvid u promjene imena (posebice u slučajevima kad imena nisu slična).

U nastavku je istraženo koja je enciklopedijska praksa u takvim slučajevima, koje su prednosti i nedostaci pojedinih rješenja, te će se razmotriti kakav bi oblik bilježenja najbolje odgovarao specifičnim, praktičnim zahtjevima digitalne enciklopedike današnjice.

2. Istraživanje enciklopedijske prakse

Enciklopedijska praksa bilježenja mjesnih imena kojima se kroz povijest mijenjalo ime istražena je na nekoliko mrežnih enciklopedijskih projekata: *Hrvatskoj enciklopediji*, *Hrvatskom biografskom leksikonu*, *Hrvatskoj tehničkoj enciklopediji*, *Portalu Slovenska biografija* te na *Encyclopaediji Britannici*.

nisu jasno određene.

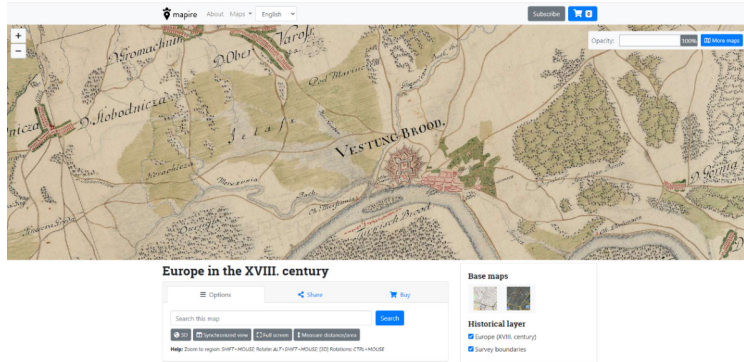
¹³ Kao na primjer s gradovima: Sankt Peterburg (nekada Petrograd i Lenjingrad), Ploče (nekada Ploča, Aleksandrovo, Porto Tolero i Kardeljevo), Podgorica (nekada Ribnica i Titograd) i sl.

¹⁴ Najčešće je promjena složenija od jednostavne promjene imena države, tj. radi se o promjeni čitavoga političkoga sustava.

2.1. Hrvatska enciklopedija

Portal *Hrvatska enciklopedija* (HE) temelji se na tiskanom izdanju¹⁵ *Hrvatske enciklopedije* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža te je na mreži od 2013.¹⁶ Radi se o općoj enciklopediji koja pokriva sva područja ljudskoga znanja, »ali s pojačanom nacionalnom sastavnicom«, jer »osim općih znanja ... želi dati potpun i pouzdan prikaz hrvatske povijesti i kulture, geopolitičkoga smještaja, prirodnih bogatstava i prirodnih ljepota Hrvatske, njezinih zemljopisnih obilježja i njezina gospodarstva«.¹⁷

Tiskana enciklopedija na kojoj se projekt temelji prvo je izdanje Zavoda koje je (iako djelomično) bilo pripremano u elektroničkom obliku i za koje je osigurana informatička podrška.¹⁸ Bazu podataka enciklopedije činio je abecedarij s tekstovima članaka koji su se mogli pregledavati, ali ne i pretraživati. U mrežno izdanje prenesen je ažuriran i nadopunjen sadržaj tiskanoga izdanja, a novi mrežni sadržaj moguće je pretražiti jednostavnom tražilicom i pregledati kroz rubriku Područja i struke. Enciklopediju čini 70 665 članka.¹⁹ U istraživanju je kao primjer istražen pojam već spomenutoga Slavenskoga Broda. Današnji Slavonski Brod prije 1871. nosio je ime Brod (Slika 1), potom je dobio status grada i ime Brod na Savi, a od 1934. nosi današnje ime.²⁰

Slika 1. Slavonski Brod u XVIII. st., tada Brod (»Vestung Brod« /festung/, tvrđava Brod)²¹

¹⁵ Tiskano u jedanaest svezaka 1999–2009.

¹⁶ <https://www.enciklopedija.hr/>

¹⁷ Predgovor, *Hrvatska enciklopedija*, sv. 1, Zagreb 1999.

¹⁸ I. Starčević Stančić, C. Kraus: Hrvatska enciklopedija – od tiskanoga do mrežnoga izdanja. *Studia lexicographica*, 8(2014) 1(14), str. 99–116.

¹⁹ Broj članaka objavljen na mreži 26. I. 2021.

²⁰ »Slavonski Brod«. *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56612> (pristupljeno 4.VII. 2020)

²¹ Preuzeto s mapire.eu: <https://mapire.eu/en/map/europe-18century-firstsurvey/?bbox=1994811.135254038%2C5643912.63177114%2C2012993.5933573744%2C5649645.408892527&layers=163%2C165> (pristupljeno 30. VII. 2020)

Pretraživanjem pojma *Slavonski Brod* pronađeno je 85 pogodaka te pretraživanjem pojma *Brod na Savi* 48 pogodaka. Tablicom 1. prikazani su zajedno relevantni pogodci (njih 58), dakle svi koji se tiču razdoblja o kojem grad nije nosio današnje ime. Kao što je prikazano, u većini je članaka (33) ime mjesta doneseno u nekadašnjem i današnjem obliku (u obliku »nekadašnji naziv, danas današnji naziv«). Na 19 je mjesta ime grada obilježeno današnjim imenom (iako se tada, u vremenu o kojem je riječ, grad nije tako zvao), dok je na preostalih šest mjesta ime grada zapisano samo u nekadašnjem obliku (bez napomene o današnjem imenu grada). U nekoliko je članaka ime grada zabilježeno kao Brod na Savi, dok bi ispravno bilo napisati Brod (za razdoblje prije 1871), a takvi su primjeri pribrojeni kao zapis nekadašnjega imena grada.

Tablica 1. Bilježenje imena grada Slavenskoga Broda u HE

<i>Oba imena u upotrebi (nekadašnje i današnje)</i>
Bauer, Stjepan , hrvatski pedagog (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 22. XII. 1859 – ?, 1917)
Berković, Josip , hrvatski književnik i publicist (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 26. III. 1905 – Zagreb, 10. X. 1944)
Bogdanović, David , hrvatski književni povjesničar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 11. V. 1869 – Zagreb, 7. III. 1944).
Brlić, Andrija Antun , hrvatski pisac (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 24. IX. 1757 – Brod na Savi, 24. V. 1804)
<i>Pogledati fusnotu 22</i>
Brlić, Andrija Torkvat , hrvatski publicist, političar i gramatičar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 15. V. 1826 – Brod na Savi, 21. V. 1868)
Brlić, Ignjat Alojzije , hrvatski književnik i jezikoslovac (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 30. VIII. 1795 – Cernik, 27. III. 1855)
Brlić, Ignjat , hrvatski političar i odvjetnik (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 1. II. 1834 – Brod na Savi, 8. IV. 1892)
Brlić, Jagoda (pravo ime Marija Agata), hrvatska pjesnikinja (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 5. II. 1824 – Zagreb, 15. IV. 1897)
Daubachy-Doljska Brlić, Franjica , hrvatska slikarica (Zagreb, 10. III. 1830 – Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 10. I. 1883)
Gorenčević, Iljko , hrvatski umjetnički kritičar i teoretičar (Požega, 21. VII. 1896 – Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 28. II. 1924)

²² U ovom je primjeru korišten oblik bilježenja »nekadašnji naziv, danas današnji naziv«. Taj je oblik korišten samo u bilježenju mjesta rođenja, dok je za mjesto smrti zabilježen samo nekadašnji naziv. Iako su u ovom slučaju imena grada netočno zapisana (mjesto rođenja i smrti je tadašnji Brod), ono što je potrebno naglasiti je još jedan oblik nekonzistentnosti bilježenja, a koji bi svakako predstavljao problem u slučaju automatske obrade podataka.

Horkić, Dragutin, hrvatski književnik i prevoditelj (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 23. IV. 1925 – Zagreb, 8. VIII. 2009)

Jaić, Marijan, hrvatski pisac, prevoditelj i skladatelj (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 4. VII. 1795 – Budim, Mađarska, 4. VIII. 1858)

Katić, Ivan, danski veterinar hrvatskog podrijetla (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 11. VIII. 1930 – Viby Sjøælland, 30. VIII. 2018)

Kljaić, Slavko, hrvatski psiholog (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 31. V. 1933 – Zagreb, 28. VIII. 2019)

Kolarić Kišur, Zlata, hrvatska književnica (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 29. X. 1894 – Zagreb, 24. IX. 1990)

Kolesar, Irena, hrvatska glumica (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 22. XI. 1925 – Zagreb, 3. IX. 2002)

Lanosović, Marijan, hrvatski jezikoslovac i crkveni pisac (Orubica kraj Nove Gradiške, 12. VI. 1742 – Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 25. XI. 1812)

Madunić, Zlatko, hrvatski glumac (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 14. X. 1930 – Zagreb, 14. V. 1995)

Matić, Tomo, hrvatski književni i kulturni povjesničar i filolog (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 12. VII. 1874 – Zagreb, 21. XII. 1968)

Mesić, Matija, hrvatski povjesničar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 19. II. 1826 – Zagreb, 5. XII. 1878)

Pataki, Stjepan, hrvatski pedagog (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 12. II. 1905 – Zagreb, 21. V. 1953)

Pilar, Gjuro, hrvatski geolog i paleontolog (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 22. IV. 1846 – Zagreb, 19. V. 1893)

Pilar, Martin, hrvatski arhitekt (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 16. XI. 1861 – Zagreb, 22. IV. 1942)

Pjanić, Bernardin, hrvatski filozof (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 1699 – Budim, 22. IV. 1730)

Pogledati fusnotu 23

Podkovac, Zvonimir, hrvatski baletni plesač i publicist (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 2. III. 1926)

Prebeg, Vladimir, hrvatski političar i odvjetnik (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 4. III. 1862 – Zagreb, 17. II. 1944)

Pribičević, Milan, austrougarski i jugoslavenski časnik i političar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 1877 – Montreux, Švicarska, 8. III. 1937)

Rem, Vladimir, hrvatski književnik (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 4. XII. 1927 – Slavonski Brod, 22. VIII. 2011)

²³ Grad Budim danas je grad Budimpešta (nastao spajanjem Budima, Óbuda i Pešte), što nudi mogućnost bilježenja te promjene (odn. u interesu konzistentnosti zahtijeva bilježenje). Npr. »Budim, danas Budimpešta«.

Rittig, Ivan, hrvatski agronom (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 6. II. 1876 – Sušak, danas dio Rijeke, 5. I. 1949)

Rittig (Ritig), Svetozar, hrvatski povjesničar i političar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 6. IV. 1873 – Zagreb, 21. VII. 1961)

Ružić, Branko, hrvatski kipar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 4. III. 1919 – Zagreb, 27. XI. 1997)

Škiljan, Alka, hrvatska književna prevoditeljica (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 18. VII. 1920 – Zagreb, 22. X. 2010)

Žugaj, Mladen, hrvatski inženjer građevinarstva (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 21. I. 1915 – Zagreb, 4. V. 2003)

Samo nekadašnje ime u upotrebi

Amruš, Milan, hrvatski liječnik i političar (Brod na Savi, 1. X. 1848 – Zagreb, 26. V. 1919)

Čorak-Slavenska, Mia, hrvatsko-američka balerina, koreografkinja i pedagoginja (Brod na Savi, 20. II. 1916 – Los Angeles, 5. X. 2002)

Čupar, Ivo, hrvatski stomatolog (Brod na Savi, 29. IX. 1901 – Zagreb, 28. IX. 1981)

Šljivarić, Marko, austrijski časnik i francuski general (Vršindol kraj Broda na Savi, 12. X. 1762 – Gignac kraj Montpelliera, 27. VIII. 1838)

Badalić, Hugo, hrvatski pjesnik i prevoditelj (Brod na Savi, 18. IX. 1851 – Zagreb, 4. V. 1900)

Samo današnje ime u upotrebi

Becić, Vladimir, hrvatski slikar (Slavonski Brod, 1. VI. 1886 – Zagreb, 24. V. 1954)

Božič, Darijan, slovenski skladatelj i dirigent (Slavonski Brod, 29. IV. 1933 – Ljubljana, 26. X. 2018)

Brlić-Mažuranić, Ivana, (...) Nakon udaje za političara Vatroslava Brlića preselila se iz Zagreba, u kojem je živjela 1878–92., u Slavonski Brod.

Cindrić, Pavao, hrvatski kazališni kritičar i publicist (Slavonski Brod, 1. VII. 1929 – Zagreb, 14. XI. 1998)

Domac, Ivan, hrvatski slikar (Slavonski Brod, 27. XII. 1904 – Banja Luka, 17. I. 1975)

Đaković, Đuro, hrvatski političar, sindikalni i komunalni čelnik (Brodski Varoš, Slavonski Brod, 30. XI. 1886 – Oštri vrh kraj Sv. Duha, Slovenija, 25. IV. 1929).

Filakovac, Vladimir, hrvatski slikar (Slavonski Brod, 9. III. 1892 – Zagreb, 22. XI. 1972)

Grčević, Franjo, hrvatski književni povjesničar (Ciglenik kraj Slavenskog Broda, 24. XI. 1923 – Zagreb, 2. XII. 2009)

Hrvati, (...) U XVIII. st. ... Usporedno su se razvili u Hrvatskoj gradovi, u unutrašnjosti kao nizinske tvrđave i utvrđeni gradovi (Slavonski Brod, Tvrđa u Osijeku).

(...) Predstave u senjskoj gimnaziji organizirali su i pavlini (1734), a franjevci oživjeli glumišnu djelatnost nakon odlaska isusovaca u Osijeku i Slavonskome Brodu. Od 1791. do 1834., uz neznatne prekide,

(...) Prve stalne kinodvorane otvaraju se 1910. u Opatiji, Slavonskom Brodu i Osijeku

Jelen, Ivan, hrvatski ekonomist (Slavonski Brod, 30. IX. 1922 – Zagreb, 4. XII. 2005)

Jurčec, Vesna, hrvatska meteorologinja (Slavonski Brod, 2. VI. 1927 – Zagreb, 14. VI. 2018)

Klement Orovc̃anin , hrvatski ljetopisac (Požeĝa, 15. XII. 1755 – Slavonski Brod, 17. V. 1813)
Krahl, Hilde (pravo ime Hildegarde Kolachy), njemačko-austrijska filmska i kazališna glumica hrvatskoga podrijetla (Slavonski Brod, 10. I. 1917 – Beč, 28. VI. 1999)
Marković, Mirko , hrvatski geograf i kartograf (Slavonski Brod, 22. VI. 1929 – Zagreb, 13. IV. 2009)
Milčić, Vuk , hrvatski inženjer građevinarstva (Slavonski Brod, 30. X. 1921 – Slavonski Brod, 1. III. 2008)
Radićević, Branko , srpski književnik (Slavonski Brod, 27. III. 1824 – Beč, 30. VI. 1853)
Stadler, Josip , hrvatski teolog i filozof (Slavonski Brod, 24. I. 1843 – Sarajevo, 8. XII. 1918)
Velikanović, Ivan , hrvatski vjerski pisac (Slavonski Brod, 1723 – Vukovar, 21. VIII. 1803)
Židovi , (...) God. 1898. u Zagrebu je bilo osnovano židovsko studentsko društvo Literarni sastanci židovske omladine, cionističke orijentacije, a 1904. u Slavonskom Brodu održana prva Cionistička konferencija studenata (...) Prema popisu iz 1931., veći broj Židova nastanjivao je gradove i naselja Savske banovine: ... Slavonski Brod, 700 (5,09%);

Riječ *danās* može povezati s bilježenjem staroga i novoga mjesnog imena pa je taj upit postavljen u tražilicu enciklopedije. Pretraživanjem za upit *danās* pronađeno je 5920 natuknica. Ipak, treba napomenuti da riječ *danās* nije primjenjiva isključivo na slučaj koji mi razmatramo, odnosno povezana s bilježenjem promjene mjesnoga imena.²⁴ Osim toga, enciklopedija je pretražena za upit *prije*, koji se također može povezati s bilježenjem promjene mjesnoga imena (»današnji naziv, *prije* nekadašnji naziv«), a koji daje rezultat 2917 natuknica te također nije uvijek povezan s traženim kontekstom.²⁵ Brojnost odgovora na upite *danās* i *prije*, a koja se razlikuje dvostruko, mogla bi upućivati na češću uporabu oblika »nekadašnji naziv, *danās* današnji naziv« u *Hrvatskoj enciklopediji*. Tablicom 2. prikazano je nekoliko članaka koji su dobiveni pretraživanjem riječi *danās* i *prije*. U jednom je primjeru u istom članku zabilježena uporaba oba načina bilježenja promjene mjesnih imena.

²⁴ Primjeri natuknica koje uključuju *danās*, a ne odnose se na promjenu mjesnoga imena: absolutio ab instantia: (...) **Danas** općeprihvaćeno načelo slobodne ocjene dokaza i presumpcije okrivljenikove nevinosti omogućuju sudu donošenje odluke o krivnji; (...)

acetanilid: (...) **danās** je zamijenjen manje otrovnim analgeticima.

Achill (otok): (...) Nekoć su se stanovnici bavili ribarstvom, a **danās** se bave turizmom (...)

Ackermann, Hans Ludwig: (...) Dio oltarnih kipova nalazi se **danās** u svetištu zagrebačke katedrale.

²⁵ Primjeri natuknica koje uključuju *prije*, a ne odnose se na promjenu mjesnoga imena:

abdest: (...) Obavlja se **prije** molitve (klanjanja namaza).

Abu Bakr: prvi kalif (Meka, **prije** 573 – Medina, 23. VIII. 634).

Abulala al-Maari: (...) Zbirku pjesama Iskra iz kremena napisao u mladim danima, **prije** boravka u Bagdadu.

bakalaureus: (...) Od XIII. st. (npr. na Sorbonnei u Parizu) najniži akademski stupanj **prije** licencijature, magisterija i doktorata.

Cecchini, Tomaso: (...) O njegovu životu **prije** dolaska u Dalmaciju ništa se ne zna.

Tablica 2. Odabrani članci dobiveni pretraživanjem HE za riječi *danas* i *prije*

<i>danas</i>
Aasen, Ivar Andreas, norveški jezikoslovac i književnik (Ørsta, 5. VIII. 1813 – Kristiania, danas Oslo, 23. IX. 1896)
Abbas, Mahmud, (arapski Maḥmūd ‘Abbās [63308aba:ʔs]), palestinski političar (Safed, Palestina, danas u Izraelu, 26. III. 1935)
Abendroth, Wolfgang, njemački politolog (Elberfeld, danas Wuppertal, 2. IX. 1906 – Marburg, 15. IX. 1985).
Abramov, Fjodor (Fëdor) Aleksandrovič, ruski pisac (Verkola, Arhangeljska oblast, 29. II. 1920 – Lenjingrad, danas Sankt Peterburg, 14. V. 1983)
Abulfida ili Abulfeda, arapski povjesničar i geograf iz dinastije Ajubida (Damask, XI. 1273 – Hama, danas Hamah, Sirija, 27. X. 1331)
Adams, John, američki političar i državnik (Braintree, danas Quincy, Massachusetts, 30. X. 1735 – Braintree, 4. VII. 1826)
Abu Musa, (...) Bio je predmetom dugotrajna spora između Irana i emirata Sharjah (danas Ujedinjeni Arapski Emirati) u sklopu bivšega britanskog Mutasališkog Omana
<i>danas i prije</i>
Abegg, Richard, njemački kemičar (Danzig, danas Gdańsk, 9. I. 1869 – Koszalin, prije Köslin, Poljska, 3. IV. 1910)
<i>Pogledati fusnotu</i> ²⁶
<i>prije</i>
Abraham, Max, njemački fizičar (Gdańsk, prije Danzig, 26. III. 1875 – München, 16. XI. 1922).
Bago [bəgo], (prije Pegu [pe’gu]), grad i pristanište na obali istoimene rijeke, južni Mjanmar.
Baffinov otok, (...) Naselje Iqaluit (prije Frobisher Bay; 7740 st., 2016) upravno je središte Nunavuta; ostala naselja: Pond Inlet, Kimmirut (prije Lake Harbour), Pangnirtung, Arctic Bay.

Prema ovim nalazima praksa je *Hrvatske enciklopedije* u zapisivanju imena gradova bilježenje promjene mjesnih imena i to u obliku »nekadašnji naziv, *danas* današnji naziv«. Ipak, bilježenje nije posve dosljedno. Osim navedenih razlika, primjer je nedosljednosti navođenje detalja povezanih s mjestom koji služe za bolje razumijevanje. Naime, praksa je Zavodskih izdanja općenito da se za manje poznata mjesta navodi i dodatno objašnjenje, npr. »Vrededorp kraj Johannesburga« ili »Rock Hall, Jamaj-

²⁶ U ovom su primjeru korištena dva načina bilježenja promjene mjesnoga imena: »staro ime, *danas* današnje ime« i »*današnje* ime, prije tadašnje ime«.

Osim toga, ovo je jedan od primjera gdje bi se mogla zabilježiti i promjena imena države (npr. »Poljska, tada Prusija«). Ipak, ovaj se rad ne bavi tim pitanjem jer bi se promjenama imena država zbog složenosti trebalo dodatno samostalno posvetiti (vidi 4. str.).

ka«, što je korisno kako bi se čitatelju na brz način za moguće nepoznato mjesto rasmućiilo gdje se nalazi (navođenjem većega mjesta ili države) ili pak mjesto razlikovalo među više istoimenih mjesta (npr. kratka pretraga za mjesto Rock Hall upućuje na SAD, a ne malo mjestašće Rock Hall na Jamajci). Osim toga što je navođenje dodatne informacije o mjestu povremeno (samo onda kad se procijeni da mjesno ime nije sveopće poznato ili ga je potrebno razlikovati od drugih istoimenih mjesta), dodatno je složeno time što se detalji navode na više načina: »mjesno ime, otok na kojem se nalazi«, »mjesno ime, otok na kojem se nalazi, država«, »mjesno ime, kraj poznatijeg mjesta«, »mjesno ime, država« i dr.²⁷ Jednoobrazan način bilježenja, ili pak metapodatkovno obilježavanje tih podataka, omogućio bi u budućnosti bolji pregled i omogućavanje složenoga pretraživanja i pregleda članaka ili informacija iz enciklopedije na karti te automatsku obradu podataka.

2.2. Hrvatski biografski leksikon

Jednako kao i *Hrvatska enciklopedija*, *Hrvatski biografski leksikon* (HBL) temeljni je projekt Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža. Donosi biografije Hrvata koji su ostavili znatan trag u domovini i svijetu i pripadnika drugih naroda koji su sudjelovali u životu hrvatskih zemalja, kontekst u kojem su djelovali i njihovih postignuća. *Leksikon* teži donijeti sve bitno što je utkano u hrvatsku baštinu i što čini hrvatski identitet, a sustavnost i pouzdanost uporišne su mu točke i jamstvo trajne vrijednosti.²⁸ Prvi svezak tiskanoga izdanja objavljen je 1983. te je dosad objavljeno osam svezaka (A–Li) s 11 972 članka.

Mrežni projekt HBL-a pokrenut je 2009. kad je objavljen izbor od 250 od do tada otisnutih članaka, a od 2015. na mreži su dostupni svi izvorno tiskani članci. Dodatno su od 2015. do 2019. dodane unaprijed i novo napisane biografije stotinjak novih najvećih životopisa koji su za tisak predviđeni tek su svescima Lo–Ž. U posljednje je vrijeme dodatno učinjen i širi odabir znamenitih osoba, pa se do kraja 2020. na mrežnim stranicama planira objaviti oko 200 životopisa Lo–Ž, među kojima ima i članaka koji su stanovit eksperiment: ne mijenjajući koncepciju tiskanoga izdanja, obrađeni su i neki istaknuti pojedinci rođeni nakon 1945.²⁹

Pregledavanje *Leksikona* moguće je abecedno, a pretraživanje jednostavnom tražilicom koja rezultate pretrage nudi u tri kategorije: *točan izraz*, *izraz naden u*

²⁷ Primjeri iz Tablice I: Katić, Ivan – Viby Sjøælland (»mjesto, otok«)

Šljivarić, Marko – Vršindol kraj Broda na Savi (»mjesto, kraj poznatijeg mjesta«)

²⁸ O Projektu, *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/> (pristupljeno 7. VII. 2020)

²⁹ Isto.

natuknici i *izraz nađen u tekstu*. Pretragom pojma Slavonski Brod pronađeno je 275 pogodaka, obrađeno ih je više od pola (njih 150) te su relevantni nalazi prikazani Tablicom 3. Relevantnima se smatraju oni rezultati koji bilježe ime grada u vremenskom razdoblju kad nije nosio današnje ime, a kako bi se zabilježio način na koji *Leksikon* bilježi mjesna imena kojima se ime mijenjalo. U većini obrađenih članaka mjesno ime bilježi se u današnjem obliku (27), a višestruko manje u nekadašnjem (7) ili s oba imena (6).

Tablica 3. Primjeri rezultata pretrage HBL-a za pojam *Slavonski Brod*

Samo današnje ime u upotrebi
AMRUŠ, Milan, liječnik i političar (Slavonski Brod, 1. X 1848 – Zagreb, 26. V 1919)
ANTOLOVIĆ, Josip, general-pukovnik JNA (Slavonski Brod, 5. III 1916)
BAČIĆ, Jerolim, vjerski pisac (Vrba kod Slavanskog Broda, oko 1725 – Slavonski Brod, 28. XII 1776)
BADALIĆ, Hugo, pjesnik, prevodilac i libretist (Slavonski Brod, 18. IX 1851 – Zagreb, 4. V 1900)
BALENOVIĆ, Đuka, general-potpukovnik JNA (Slavonski Brod, 4. IV 1920)
BARUŠIĆ, Feliks, (Felix), pisac i pedagog (Kloštar Ivanić, 14. I 1864 – Slavonski Brod, 28. VIII 1917).
BAUER-SIĆ, Pavica, veterinar hematolog (Slavonski Brod, 4. IV 1926 – Giessen, 1968)
BENČEVIĆ, Josip, kirurg (Slavonski Brod, 22. II 1890 – Zagreb, 23. VII 1976).
BENČEVIĆ, Zvonko, veterinar (Slavonski Brod, 7. X 1892)
BENIĆ, Roko, šumarski stručnjak (Glogovica kod Slavanskog Broda, 15. VIII 1911)
BERKA, Josip, pjesnik i prozni pisac (Slavonski Brod, 11. III 1906).
BERKOVIĆ, Josip, književni kritičar i feljtonist (Slavonski Brod, 26. III 1905 – Zagreb, 10. X 1944)
BERNFEST, Viktor, (Samuel), kipar i medaljer (Garčin kod Slavanskog Broda, 14. VIII 1894 – Zagreb, 23. VIII 1978).
BOHUNICKI, Adela – Poca, liječnica (Slavonski Brod, 20. V 1905 – Zagreb, 10. IX 1978)
BRKIĆ, Nenad, novinar i politički radnik (Slavonski Brod, 13. II 1929)
BUKOVIĆ, Ivan-Ćiro, društveno-politički radnik i privredni pisac (Podvinje kod Slavanskog Broda, 8. VIII 1915 – Zagreb, 25. IV 1989)
CINDRIĆ, Pavao, kazališni djelatnik i publicist (Slavonski Brod, 1. VII 1929)
CVIĆ, Zvonimir, pedagog (Slavonski Brod, 29. XII 1923 – Rijeka, 4. IV 1984)
ČIČIĆ, Zvonimir, kulturni djelatnik (Slavonski Brod, 19. IX. 1931)
DELAČ, Vladimir, karikaturist, autor stripova i animator (Slavonski Brod, 13. X. 1927 – Zagreb, 16. I. 1968)

DEROSSI, Zlata, rođ. Kliment, metodičar, pedagoški pisac (Slavonski Brod, 16. X. 1926)
ELČIĆ, Zvonko, strojarSKI inženjer (Slavonski Brod, 19. III. 1933)
FEUERBACH, Vlado, strojarSKI inženjer (Slavonski Brod, 28. IV. 1923)
FRIDRICH, Đuro, Friedrich, (Gjuro), likovni pedagog i slikar (Ogulin, 24. IV. 1848 – Slavonski Brod, 25. IV. 1926)
GODIĆ, Stjepan, pisac (Slavonski Brod, 11. IX. 1930 – Lipik, 25. I. 1993).
GORENČEVIĆ, Iljko, umjetnički kritičar i teoretičar (Požega, 21. VII. 1896 – Slavonski Brod, 28. II. 1924)
HORKIĆ, Dragutin, pisac (Slavonski Brod, 23. IV. 1925)
Samo nekadašnje ime u upotrebi
DEBELJAKOVIĆ, Ivan Nepomuk, slikar (Brod na Savi, 1796 – Brod na Savi, nakon 1863)
DOMAC, Ivan, slikar (Brod na Savi, 27. XII. 1904 – Banja Luka, 17. I. 1975).
ĐAKOVIĆ, Đuro, komunistički djelatnik (Brodski Varoš kraj Broda na Savi, 30. XI. 1886 – Oštri vrh kraj Svetog Duha, Slovenija, 25. IV. 1929)
(...) Potajno odlazi u Zagreb, Slavonski Brod i okolicu i sudjeluje u ilegalnom komunističkom radu.
GORUPIĆ, Stjepan, pedagog i pisac (Brod na Savi, 6. VII. 1878 – Slavonski Brod, 12. X. 1960)
GUNČEVIĆ, Josip, publicist i pedagog (Grižići kraj Broda na Savi, 15. III. 1895 – Donji Macelj kraj Krapine, 4/5. VI. 1945)
HOFFMANN, Julije, muzealac (Brod na Savi, 16. III. 1881 – Slavonski Brod, 26. IX. 1958)
JARIĆ, Augustin, (Jaharić), biskupski vikar i protuturski borac (Brod na Savi, o. 1639 – Velika, 10. IV. 1727)
Oba imena u upotrebi (nekadašnje i današnje)
BOGDANOVIĆ, David, književni povjesničar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 11. V 1869 – Zagreb, 7. III 1944)
BRKIĆ, Vladimir, aktivist revolucionarnoga radničkog pokreta (Gornja Vrba kod Broda na Savi, danas Slavonski Brod, 4. V 1915 – La Poleta, Španjolska, 4. IV 1938).
BRKIĆ, Zvonko, politički radnik (Gornja Vrba kod Broda na Savi, danas Slavonski Brod, 18. IX 1912 – Mali Lošinj, 27. VIII 1977).
BRLIĆ, Andrija Torkvat, publicist i političar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 15. V 1826 – Brod na Savi, 21. V 1868)
BRLIĆ, Ignjat, političar i odvjetnik (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 1. II 1834 – Brod na Savi, 8.IV.1892)
BRLIĆ, Jagoda (Marija, Agata), udana Amruš, pjesnikinja (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 5. II 1824 – Zagreb, 15. IV 1897).

Pretraga za pojam Brod na Savi³⁰ dala je 18 pogodaka, no zabilježeno je da među njima nisu neki koji su pronađeni prošlom pretragom, a gdje se također spominje taj pojam. Trinaest pogodaka je u traženom kontekstu te su prikazani Tablicom 4., gdje se vidi da je upotreba imena mješovita.

Tablica 4. Rezultati pretraživanja pojma *Brod na Savi* u HBL-u

Oba imena u upotrebi
BRLIĆ, Andrija Antun, pisac (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 24. IX 1757 – Brod na Savi, 24. V 1804)
BRLIĆ, Ignjat Alojzije, trgovac, jezikoslovac i pisac (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 30. VIII 1795 – Cernik kod Nove Gradiške, 27. III 1855)
BRLIĆ, Vatroslav, političar (Brod na Savi, danas Slavonski Brod, 25. VII 1862 – Brod na Savi, 6. VIII 1923)
CROY, Karl Eugen, (...)1691. sudjeluje u pobjedi kod Slankamena, a zatim iznenadnim pohodom osvaja Brod na Savi (danas Slavonski Brod), Gradišku i Pakrac.
Samo nekadašnje ime u upotrebi
DEBELJAKOVIĆ, Ivan Nepomuk, slikar (Brod na Savi, 1796 – Brod na Savi, nakon 1863).
GUNČEVIĆ, Josip, publicist i pedagog (Grižići kraj Broda na Savi, 15. III. 1895 – Donji Macelj kraj Krapine, 4/5. VI. 1945)
GRUSLING, Adam, Učitelj na pučkim školama u Budanici 1879–82, Suhopolju 1882–93. i Zagrebu 1893–96, višim pučkim školama u Karlovcu 1896, Krapini 1896–97. i Brodu na Savi 1897–1910.
LEHNER, Ignacije, (...) Od 1806. bio je orguljaš u samostanima u Brodu na Savi , Zemunu, Iloku, Našicama, Baji i Baču te je poučavao kandidate u pjevanju i sviranju orgulja. (...) Samostalno je izgradio orgulje u franjevačkim crkvama Presvetoga Trojstva u Brodu na Savi (1836–38) (...) Najvrjednije su mu orgulje u Slavonskom Brodu , s dvama manualima, pedalom i 20 registara (...)
LIPOVČEVIĆ, Petar, (Lipovcsevich, Lipovcsevics; Péter, Petrus), (...) Predavao je filozofiju u Brodu na Savi 1773–75.
U upotrebi samo naziv kakav je bio u razdoblju o kojem je riječ (javljaju se i Brod na Savi i Sl. Brod)
MARJANOVIĆ, Stjepan (Marijanović, Stipan), pjesnik, dramski pisac i slikar (Brod na Savi, 19. VIII. 1802 – Brod na Savi, 2. X. 1860). (...) Bio kapelan u Osijeku do 1833, potom u Brodu (...) Od 1855. živio u Brodu (...) Druga ostavština, glavninom korespondencija (V. Babukić, I. A. Brlić, D. Seljan, B. Šulek, M. Topalović), u Arhivu je obitelji Brlić u Slavonskom Brodu

³⁰ A s uključenom opcijom *traži čitave riječi*.

MANDIĆ, Antun, (...) Blizak M. Lanosoviću i franjevcima, zauzeo se da im se vrate i obnove samostani u Požegi (1796) i **Brodu na Savi** (1806). (...)1809. član Odbora Hrvatskoga sabora za insurekciju, zadužen za vojsku u Slavoniji i utvrđivanje Osijeka, **Broda** i Gradiške (...) Ostavština mu se čuva u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu, franjevačkom samostanu u **Slavonskom Brodu**

MIŠE, Jerolim, (...) U vojsci u Sisku i Glini 1915–17, potom radi kao učitelj crtanja u gimnaziji u Krapini, od 1920. u **Brodu na Savi**, (...) U prijelaznom razdoblju 1920–23. okreće se sezanišćkomu oblikovanju volumena te transformira ekspresionističke značajke: javljaju se (...) prvi pejzaži (Brodsko brdo, 1921, Muzej Brodskog Posavlja u **Slavonskom Brodu**, MBP). (...) Samostalno je izlagao u Splitu (1914, 1917, 1923, 1926, 1938, 1960, 1970), **Brodu na Savi** (1921–22) (...) Posmrtno su mu priređene samostalne izložbe u Zagrebu (1984, 1988–89, 1990 – retrospektiva, 1997), Splitu (1990), **Slavonskom Brodu** (1990, 1998)
***(jedno današnje ime umjesto nekadašnjega)**

KRPAN, Miloš, (...) te napisao satirične filozofsko-političke parable Umovanje starog griješnika Jude Iskariota (**Brod** 1918) i Drevna priča (**Brod na Savi** 1924); (...) Kći mu Sofija (u. 1909) objavila je knjižicu socijalno angažirane poezije prožete revolucionarnim duhom i sveslavenskom idejom Vjetrić s Motajice (**Brod** 1907).

***(dva nekadašnja imena umjesto točnog ili današnjeg)**

Leksikon je pretražen i na pojam *danas Slavonski Brod*³¹ kako bi se otkrili još koji primjeri koji bi mogli upućivati na češću uporabu takva oblika bilježenja (kad se koriste oba imena, tadašnje i današnje). Pretraga daje 27 pogodaka, od kojih je 16 u kontekstu promjene mjesnoga imena (Tablica 5). Manji broj rezultata zapravo je povezan sa Slavonskim Brodom, njih šest, a od kojih su tri već detektirani prošlim pretraživanjem, dok su ostali povezani s promjenama drugih mjesnih imena te s riječi *danas* u nekom drugom kontekstu.

Tablica 5. Rezultati pretraživanja pojma *danas Slavonski Brod* u HBL-u

BRLIĆ, Andrija Antun, pisac (Brod na Savi, **danas Slavonski Brod**, 24. IX 1757 – Brod na Savi, 24. V 1804).

BRLIĆ, Ignjat Alojzije, trgovac, jezikoslovac i pisac (Brod na Savi, **danas Slavonski Brod**, 30. VIII 1795 – Cernik kod Nove Gradiške, 27. III 1855)

BRLIĆ, Vatroslav, političar (Brod na Savi, **danas Slavonski Brod**, 25. VII 1862 – Brod na Savi, 6. VIII 1923)

Već prije doneseni primjeri

BRKIĆ, Zvonko, politički radnik (Gornja Vrba kod Broda na Savi, **danas Slavonski Brod**, 18. IX 1912 – Mali Lošinj, 27. VIII 1977).

³¹ A s uključenom opcijom *traži čitave riječi*.

BRLIĆ, Andrija Torkvat, publicist i političar (Brod na Savi, **danas Slavonski Brod**, 15. V 1826 – Brod na Savi, 21. V 1868)

BRLIĆ, Ignjat, političar i odvjetnik (Brod na Savi, **danas Slavonski Brod**, 1. II 1834 – Brod na Savi, 8. IV 1892).

Pretraga same riječi *danas*,³² koja je ponekad povezana s promjenama imena, bilo mjesta, institucija i sl. dala je 1022 rezultata. Ukupno su u *Leksikonu* 11 972 članka, dakle ta riječ je preširoka za ovo pretraživanje jer većina rezultata se ne odnosi na traženi kontekst bilježenja promjene mjesnoga imena. Ipak, kao što je navedeno u Tablici 6., neki od pronađenih primjera upućuju na trend bilježenja takvih promjena (ne samo imena mjesta, već i ulica), iako su poneka *današnja* imena zastarjela, poput »*danas Lenjingrad*«, »*Gera, DR Njemačka*« i sl.

Tablica 6. Primjeri rezultata pretraživanja pojma *danas* u HBL-u

ILOČKI (Újlaki), plemićka i velikaška obitelj u Slavoniji i Ugarskoj (...) Galgóca u Županiji Nyitri (Freistadt, otuda pridjevnik Fristacki; **danas** Hlohovec kraj Nitre u Slovačkoj)

KISHORVÁT OD HLAČIĆA, Ivan, (Joannes, Johannes, János), posjednik (...) 1428. spominje kao jedan od kaštelana u utvrđi Barkaszád (Ušće Brke, **danas** Brčko)

KONJEVIĆ, Mile, povjesničar (Drenovac, **danas** Drenovac Radučki, 10. VIII. 1933).

KRPAN, Miloš, političar i publicist (Lipe, **danas** dio Gospića, 27. VII. 1862 – Dubovik kraj Podcrkavlja, 23. XI. 1931).

KULMER, Miroslav ml., (Friedrich, Fridrih, Fritz), gospodarstvenik, političar, športski djelatnik i dobrotvor (Šestine, **danas** dio Zagreba, 10. IX. 1860 – Šestine, 16. IV. 1943).

LAZIĆ, Sima Lukin, političar i novinar (Bosanski Brod, 15. III. 1863 – Donji Rajić, **danas** dio Novske, 20. VI. 1904).

KHUEN HÉDERVÁRY, Károly, (Dragutin, Karlo, Karl), političar (Gräfenberg kraj Freiwaldau, **danas** Jeseník u Češkoj, 23. V. 1849 – Budimpešta, 16. II. 1918)

AJVÁZ, Milan, dramski glumac (Srpski Krstur, **danas** Krstur, 17. III 1897 – Beograd, 28. III 1980)

ALBELY, Antun Ferdinand, (Albelly), pravni pisac (Varaždin, 22. I 1794 – Požun, **danas** Bratislava, 1. II 1875)

ALBEN, Ivan I, zagrebački biskup i kancelar kralja Žigmunda (? – Pečuh, **danas** Pécs, 14. VIII 1433)

Pogledati fusnotu³³

³² Također s uključenom opcijom *traži čitave riječi*.

³³ U ovom primjeru nije posve jasno korištenje navedenih imena grada (Pečuh za 1433. godinu te Pécs za *danas*): uporaba egzonyma i endonyma, odnosi li se *danas* na 1983. kad je članak objavljen ili

ALBRECHT, Dragutin (Carl), litograf i tiskar (Gera, **DR Njemačka**, 23. VII 1824 – Zagreb, 26. II 1887) (...) Kazališna ul. 168, **danas** Demetrova 15 (...) nalazila se u Dugoj ul. 278, **danas** Pavla Radića 32

ALEKSANDER-KUNJINA, Irina, spisateljica i prevodilac (Sankt-Peterburg, **danas** **Lenjingrad**, 15. VI 1903)

Pogledati fusnotu³⁴

ANTON, Václav, operni pjevač, dramski glumac i redatelj (Plzeň, ČSSR, 16. V 1850 – Zagreb, 18. II 1917)

BABIĆ, Božo, pomorski pisac i leksikograf (Volarice kod Senja, 24. XII 1840 – Sveti Juraj, **danas** Jurjevo kod Senja, 14. XII 1912).

BAKIĆ, Petar, bosansko-đakovački biskup (Split, 28. IX 1670 – Križovljan, **danas** Križovljan Radovečki, 5. VII 1749).

BANDULAVIĆ, Ivan (Bandulović), vjerski pisac (Skoplje, **danas** Donji Vakuf, druga pol. XVI st. – ?, prva pol. XVII st.).

BARIČEVIĆ, Josip, pripovjedač i novinar (Sveti Jakov-Šiljevica, **danas** Jadranovo, 13. VI 1884 – Zagreb, 7. IX 1919).

DELIVUK, (...) nakon 1666. posjed u Gornjoj Švarči (**danas** dio Karlovca;

DESSEWFFY, (...) Prema posjedu Cernik (**danas** naselje kraj Nove Gradiške) (...) pa 1758. u vezi s posjedima na području Tuhlja i Jezera (**danas** Veliko Trgovišće) u Varaždinskoj županiji

DISISLAVIĆ (Desislavić), (...) upravu primorskoga grada Scrisse (Scrisalea, **danas** Karlobag)

DUMREICHER, (...) Kupivši vlastelinstvo i dvorac Januševac, na vlastelinskom majuru Vrbina (**danas** Savski Marof),

ĐURAK, Blaž, (...) potomak plemenite turopoljske obitelji koja je imala posjede u Dragonošcima (**danas** selo Dragonožec)

ĐURĐEVIĆ, Bartul, (...) 1547. sudjelovao je u Varadinu (**danas** Oradea u Rumunjskoj) na javnoj raspravi

KRANJC, Mihajlo, arhitekt (...) Trga Republike (**danas** Trg bana J. Jelačića) (...) Trga Burze s dvjema simetrično postavljenim fontanama (1994–95, **danas** Trg hrvatskih velikana)

možda neko drugo razdoblje kad je ažuriran i sl.

Ipak, rasprava na tu temu izišla bi iz okvira ovog rada.

³⁴ Jedan od primjera gdje današnji naziv nije ažuriran (članak je objavljen 1983), na što se autori osvrću kasnije u tekstu.

KRPAN, Miloš, političar i publicist (Lipe, **danas** dio Gospića, 27. VII. 1862 – Dubovik kraj Podcrkavlja, 23. XI. 1931)

KUŠEVIĆ, Josip, (Kussevich, Joseph), pravnik i političar (Samobor, 23. V. 1775 – Meidling, **danas** dio Beča, 5. VII. 1846).

TURINA, Vladimir, arhitekt (...) stambeno naselje u Varaždinskoj cesti (1945, **danas** Slavonska avenija)

Analiza rezultata najprije je upućivala na nastojanje bilježenja mjesnih imena prema imenu koje nose danas, no posljednji dio istraživanja kojega su primjeri prikazani Tablicom 6. upućuje na veliku upotrebu sintagme »tadašnje mjesno ime, danas današnje ime«. Raznovrsnost bilježenja mjesnih imena zasigurno je povezana s dugotrajnosti projekta, budući da se njegova izrada proteže kroz nekoliko desetljeća i više glavnih urednika.³⁵

2.3. Hrvatska tehnička enciklopedija

Hrvatska tehnička enciklopedija (HTE) projekt je kontinuiranoga prikupljanja i usustavljanja znanja o povijesti i današnjim dosezima tehnike u Hrvatskoj kojemu je cilj pridonijeti stvaranju spoznaje o bogatoj hrvatskoj nacionalnoj tehničkoj baštini. U enciklopediji se obrađuje povijest i razvoj tehnike na području današnje Hrvatske, od pretpovijesti do današnjih dosega. Među obrađenim biografijama obrađuju se istaknuti Hrvati, osobe hrvatskoga podrijetla i osobe drugih naroda rođene na području današnje Hrvatske, te strani državljani koji su djelovali na njenom području, uključujući i još djelatne suvremenike. Enciklopedija uključuje najšire područje tehnike, od tehničkih znanosti do obrta i industrije, sagledanih iz tehničkoga, ali prvenstveno i iz kulturnopovijesnoga, gospodarskoga i sociološkoga gledišta.³⁶ Enciklopedija je oblikovana kao usporedno mrežno i tiskano izdanje, po čemu predstavlja prvijenac zavodskih izdanja. Projekt je započeo 2014. godine, a krajem 2018. završen je prvi svezak koji je predstavljen na mreži te tiskan.

Mrežno izdanje predstavlja *Portal hrvatske tehničke baštine* koji, osim *Hrvatske tehničke enciklopedije*, sadržava i *Tehničku enciklopediju*, koja je izlazila 1963–97. i pruža opća znanja iz svih područja tehnike te je obogaćeno dodatnim sadržajima i prednostima novih informacijskih tehnologija. Početna stranica tako predstavlja ru-

³⁵ U primjerima gdje je mjesno ime navedeno kao *Brod na Savi*, a u vremenskom razdoblju u kojem je mjesto nosilo ime Brod, moguće je da je korištena sintagma *Brod*, kao mjesno ime, uz *na Savi* kao pridjev, odnosno dodatno pojašnjenje o kojem Brodu je riječ.

³⁶ O Projektu. *Hrvatska tehnička enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://tehnika.lzmk.hr/o-projektu/> (pristupljeno 11. VII. 2020).

brike najnovijih članaka, izdvojenih članaka (koji su u određenom vremenu aktualni) i zanimljivosti (rubrika *Jeste li znali?*).

U želji da se korisnicima omoguće nove mogućnosti pregledavanja, pretraživanja i prikaza sadržaja, HTE je organizirana u nekoliko razina. Sadržaj je podijeljen u područja (poput strojarstva, pomorstva, biotehnologije, itd.) i podpodručja (poput ratne mornarice, pomorskoga prometa i nautičkoga turizma za područje pomorstva), te kategorije (opći pojmovi, osobe, ustanove itd.) i podkategorije (poput industrijskih stručnjaka, znanstvenika, izumitelja, iseljenika i dr. za kategoriju osoba). Osim toga, svaki od članaka prikazuje informaciju o autoru, datumu objave i datumu kad je posljednji put ažuriran. Snalaženje u makropedijskim člancima olakšano je prikazom *Sadržaja* s naslovima i podnaslovima, koji čitatelja može izravno uputiti na dijelove članka.

Infookviri (Slika 2.) imaju ulogu u olakšavanju korištenja jer na jednom mjestu sintetiziraju ključne informacije o članku koje omogućuju brzi pregled (poput na primjer pregleda dosadašnjih imena neke ustanove ako se radi o članku te kategorije), a uz to oni čitatelja mogu uputiti na daljnje istraživanje. Na daljnje istraživanje upućuju predstavljanjem informacija o tome kojoj kategoriji, podkategoriji i području članak pripada, te koje su povezane osobe i ustanove. Osim toga, Infookvir osmišljen je i kao alat koji će omogućiti temelj za složeno pretraživanje. Također, na kraju članka prikazuju se rubrike *Što pročitati* (koja upućuje na literaturu u kojoj se može u još više detalja pročitati o hrvatskoj komponenti teme koja je u članku obrađena) i *Iz arhive LZMK-a* (koja upućuje na povezane članke iz drugih Zavodskih izdanja).³⁷

³⁷ LZMK – akronim za Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

The screenshot shows the website 'Portal hrvatske tehničke baštine' with a search bar and a navigation menu on the left. The main content area displays an article titled 'Centar vojnotehničkih škola KoV JNA General armije Ivan Gošnjak (CVTŠ)', published on 15. siječnja 2018. The article text describes the center's history, its role in training technical officers, and its evolution from a school to a center. A sidebar on the right contains a 'Sadržaj' (Table of Contents) section with a list of items including 'Centar vojnotehničkih škola KoV JNA General armije Ivan Gošnjak', 'Opći podatci', 'Mjesto osnutka', 'Godina osnutka', 'Godina prestanka rada', 'Prijašnji nazivi', 'Povezane osobe', 'Povezane ustanove', 'Kategorije i područja', 'Kategorija ustanove', 'Potkategorija visokoškolske ustanove', and 'Područje vojna tehnika'.

Leksikografski zavod Miroslav Krleža

Portal hrvatske tehničke baštine

Tras...

Autor: Uredništvo
Objavljeno: 15. siječnja 2018
Ažurirano: 27. studenoga 2018

Centar vojnotehničkih škola KoV JNA General armije Ivan Gošnjak (CVTŠ), ustanova sa sjedištem u Zagrebu koja je okupljala srednje i visokoškolske obrazovne institucije za školovanje časnika i dočasnika kopnene vojske JNA. Osnovan je 1953. kao Tehnički školski centar KoV JNA (TŠČ), a u Zagrebu je djelovao do 1991., kada je zbog ratnih zbivanja premješten u Srbiju (Beograd i Kruševac). Visoko obrazovanje koje se provodilo unutar Centra bilo je najkvalitetnije tehničko obrazovanje u državi te su ondje predavali najcjeljeniji profesori s civilnih fakulteta.

Centar je nastao spajanjem dviju postojećih škola - Automobilskeg školnog centra i Artiljerijsko-tehničke oficirske škole, te osnivanjem novih - Vojnotehničke oficirske škole, Automobilske oficirske aplikacione škole (zatvorena 1955), Tehničke podoficirske škole (od 1969. Srednja tehnička vojna škola), Tehničke škole rezervnih oficira i Vojnoindustrijske škole (1956. preustrojena u Višu vojnotehničku akademiju, a 1960. u Školu za usavršavanje tehničkih oficira). Godine 1970. Centru se pridružila i novoosnovana Vojna gimnazija Ivo Lola Ribar (matematičkoga smjera). TŠČ imao je funkciju koordinacije nastave i vođenja izdavačke djelatnosti, a škole su u drugim pogledima bile neovisne. U TŠČ-u školovali su se aktivni i rezervni časnici moto-tehničke i artiljerijsko-tehničke struke, dočasnici više tehničkih struka te vojni majstori.

Reformom školstva TŠČ je 1974. preoblikovan te su unutar njega djelovale Tehnička vojna akademija KoV (TVA, u sastavu koje je od 1979. Vojnotehnički fakultet, VTF), Tehnička srednja vojna škola KoV, Nastavni bataljon i Vojna gimnazija. Naziv je 1980. promijenjen u TŠČ General armije Ivan Gošnjak, a 1984. u Centar vojnotehničkih škola KoV JNA General armije Ivan Gošnjak prema hrvatskome političaru i generalu Ivanu Gošnjaku (1909-1980).

Visoko obrazovanje u CVTŠ-u

Visoko obrazovanje u sklopu Centra provodilo se za buduće časnike tehničke i prometne službe kopnene vojske. Osnovana 1953. kao Vojnotehnička oficirska škola, naziv i ustroj više je puta promijenila: Viša vojnotehnička akademija (1956). Škola za usavršavanje tehničkih oficira (1961), a od reforme vojnoga školstva (odn. ujedinjavanja svih visokih škola u jedinstvenu ustanovu) nosi naziv Visoka tehnička škola KoV JNA (VTŠ, 1966). Škola je u sastavu imala Tehničku akademiju (I. stupanj školovanja), Višu tehničku akademiju (II. stupanj školovanja) i Školu za usavršavanje tehničkih oficira, a sastojala se od 19 katedri (od kojih su neke poslije ujedinjene) te odjela za strane jezike. Godine 1972. uvedeno je školovanje nuklearno-biološko-kemijске obrane i protuzračne obrane. Prvi stupanj školovanja trajao je tri godine (Cin poručnika i titula inženjera smjera ili specijalnosti), a drugi se stupanj upisivao nakon

Povezane ustanove
Hrvatsko vojno učilište Dr. Franjo Tuđman

Kategorije i područja
Kategorija ustanove
Potkategorija visokoškolske ustanove
Područje vojna tehnika

Slika 2. Primjer infookvira *Hrvatske tehničke enciklopedije* (desno) koji prati članak

Upravo su promišljanja o tome kako dodatno unaprijediti ovaj projekt potaknula istraživanje koje je predmetom ovog rada. Naime, sadržaj *Hrvatske tehničke enciklopedije* nije kodiran kao što je primjerice prema TEI smjernicama³⁸ označen sadržaj portala Slovenska biografija (koji će biti obrađen kasnije u tekstu), no obilježavanje sadržaja moglo bi se relativno lako izvesti uz pomoć Infookvira koji je skup metapodataka svakoga od članaka.

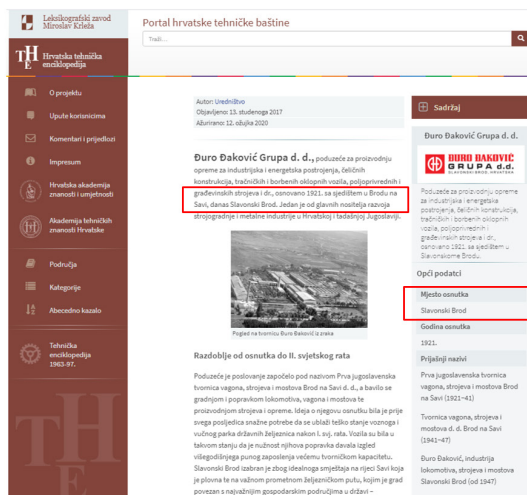
Kao nov projekt i projekt koji se ne temelji na već tiskanome izdanju, HTE je značajno manjega opsega od ostalih obrađenih projekata te sadržaj čini do sada 1272 objavljena članka. Pretraživanjem pojma Slavonski brod i Brod na Savi, otkriveno je nekoliko članaka, a oni koji su relevantni (budući da se odnose na vremensko razdoblje kad je ime grada bilo različito nego danas, dakle prije 1934) prikazani su Tablicom 7. U pronađena četiri članka današnje ime grada korišteno je dva puta kao mjesto rođenja osobe u biografskom članku, dok je u ostala dva primjera u tekstu članka općega pojma i poduzeća korišteno tadašnje ime uz dodatak današnjega imena, po jedan put u obliku »tadašnje ime, *danas* današnje ime« i »tadašnje ime (današnje ime)«. U članku o poduzeću (Đuro Đaković), u tekstu koji se odnosi na razdoblje s početka 1920-ih ispravno (odnosno precizno) je zapisano mjesno ime Brod na Savi (uz naznaku današnjega imena), a potom je kao mjesto osnutka u Infookviru navedeno današnje ime grada (Slika 3).³⁹

Tablica 7. Primjeri povezani sa Slavonskim Brodom u člancima HTE

Današnje ime u upotrebi
Elčić, Zvonko (Slavonski Brod, 19. III. 1933)
Novosel, Mladen (Slavonski Brod, 23. IX. 1925 – Zagreb, 7. X. 2001)
Oba imena u upotrebi (nekada i sada)
Đuro Đaković Grupa d. d., poduzeće za proizvodnju opreme za industrijska i energetska postrojenja, čeličnih konstrukcija, tračničkih i borbenih oklopnih vozila, poljoprivrednih i građevinskih strojeva i dr., osnovano 1921. sa sjedištem u Brodu na Savi, danas Slavonski Brod.
ratna mornarica, (...)Nakon uspostave NDH u travnju 1941., počelo je organiziranje ratne mornarice. (...) Stoga se ratna mornarica isprva sastojala od riječnih plovila sa zapovjedništvima u Zemunu, Brodu na Savi (Slavonskome Brodu) i Sisku (do 1942) (...)

³⁸ TEI (Text Encoding Initiative) inicijativa je za označavanje (kodiranje) teksta u humanističkim i društvenim znanostima i lingvistici, a usredotočena na semantiku (više na mrežnim stranicama: <https://tei-c.org/>).

³⁹ U Infookvirima članaka HTE bilježe se isključivo današnja imena gradova (tako se ondje neće naći Brod ili Brod na Savi), što predstavlja regularizaciju podatka mjesnoga imena.

Slika 3. Primjer bilježenja mjesnog naziva s promjenom imena u *Hrvatskoj tehničkoj enciklopediji*

Pretraga za pojam *danas* daje 134 rezultata. Većina pogodaka odnosi se na formulaciju rečenice koja govori o današnjem stanju (npr. »Danas su pogoni tvornice zatvoreni...«) i na promjenu imena poduzeća (»Ljevaonica i tvornica → Vulkan u Rijeci, osnovana 1929., danas Vulkan Nova«). Tablicom 8. prikazani su primjeri dobiveni ovim pretraživanjem, razmatrajući više od polovice dobivenih pogodaka (njih 80), a koji se odnose na bilježenje mjesnih imena. U svim je primjerima uz nekadašnje ime zapisano i ono današnje.

Tablica 8. Rezultati pretraživanja pojma *danas* u HTE, a koji se odnose na geografske lokacije

Tehnički fakultet u Zagrebu, (...) Prvobitni prostori škole bile su prostorije tadašnje Kraljevske zemaljske ženske stručne škole i južno krilo Kraljevske zemaljske muške obrtne škole (danas Rooseveltov trg 6).
kovanje, (...) bakar se izvezio preko Dubovca (danas Karlovac) i luka u Bakru i Rijeci. Osim u Rudama, u obližnjem Hamoru (danas dio Samobora) bila je bakrarna javni gradski promet, (...) Tako je primjerice u Rijeci fijakerska služba imala dva polazna stajališta: ispred željezničke postaje i na Trgu Adamich (danas Trg 128. brigade Hrvatske vojske).
Burato, Tomaso, (...) u Zadru, gdje je otvorio fotografski atelijer na Campo Castello (danas Trg tri bunara)
Budicki, Ferdinand, (...) U Zagrebu je u Marovskoj ulici 24 (danas Masarykova) 1898., kao nadopunu postojećoj mehaničarskoj radionici, otvorio trgovinu šivaćih strojeva i bicikala K turistu

Bulimbašić, Ignacije, (...) Kupivši vlastiti akrobatski zrakoplov tipa Blériot s motorom snage 60 KS (44,7 kW), u Zwittauu u Moravskoj (**danas** Svitavy u Češkoj)
Havliček, Jaroslav, (...) u Moravskoj Ostravi (**danas** Ostrava), gdje je projektirao,
Mach, Ernst, (Chirlitz, **danas** dio Brna, 18. II. 1838 – Vaterstatten, Njemačka, 19. II. 1916)
Vrančić, Faust, (...) koja je izdana u Požunu (**danas** Bratislava) 1575.

Pronađeni primjeri ne predstavljaju velik uzorak te uz to, osim na primjeru Slavonškoga Broda, čitav sadržaj enciklopedije nije pretražen na način da bi se mogli otkriti svi primjeri kad bilježenje nekadašnjega i današnjega naziva nije provedeno. Ipak, ono što je iz rezultata vidljivo je se o određenoj mjeri vodilo računa o promjenama imena.

2.4. Portal Slovenska biografija

Jednako kao *Hrvatski biografski leksikon* u Hrvatskoj, Portal Slovenska biografija okuplja biografije osoba koje su sudjelovale u kulturnom i društvenom razvoju Slovenije. Portal čine tri leksikona: digitalizirano tiskano izdanje *Slovenskoga biografskog leksikona* koji je izlazio 1925–91., digitalizirano tiskano izdanje *Primorskog slovenskog biografskog leksikona* koji je izlazio 1974–94. i novi članci *Novog Slovenskog biografskog leksikona* koji je u nastajanju (pokrenut 2013). Na portalu je objavljeno oko 9000 članaka.⁴⁰

Slovenska biografija (SB) omogućava nekoliko naprednih mogućnosti pregleda članaka: pretraživanje glave članka ili čitavog teksta, pretraživanje i pregledavanje prema više parametara (prema mjestu ili vremenu rođenja i smrti, zanimanju i sl.) te pregledavanje na karti. Na karti su tako obilježena mjesta rođenja i smrti osoba čije su natuknice obrađene u leksikonu, podijeljene za svako mjesto na osobe koje su ondje rođene i umrle. Te su mogućnosti stvorene tako da je je sadržaj na Portalu zapisan u XML jeziku za označavanje podataka i kodiran prema TEI P5 smjernicama.⁴¹

Erjavec, Dokler i Vide Ogrin (2017)⁴² navode kako je za mjesta (*settlement* u TEI smjernicama) korišten rječnik geografskih imena upravo kako bi se osigurao standardni oblik mjesnih imena te je za nekadašnja mjesta i mjesta koja su promije-

⁴⁰ T. Erjavec, J. Dokler, J., P. Vide Ogrin: Slovenian Biography. U: A. Fokkens, S. ter Braake, R. Sluijter, P. Arthur, E. Wandl-Vogt (ur.), *Proceedings of the Second Conference on Biographical Data in a Digital World 2017* (Vol-2119). Linz: CEUR-Workshop Proceedings, str. 16–21.

⁴¹ TEI Consortium, eds. TEI P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange. TEI Consortium. <https://tei-c.org/guidelines/p5/> (Pristupljeno: 4.7.2020).

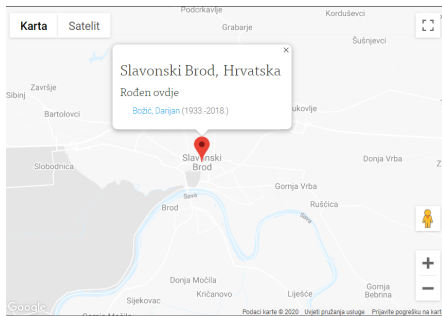
⁴² T. Erjavec, J. Dokler, J., P. Vide Ogrin: Slovenian Biography. U: A. Fokkens, S. ter Braake, R. Sluijter, P. Arthur, E. Wandl-Vogt (ur.), *Proceedings of the Second Conference on Biographical Data in a Digital World 2017* (Vol-2119). Linz: CEUR-Workshop Proceedings, str. 16–21.

nila ime korišteno dodatno kodiranje njihovih povijesnih imena. Detaljnost kodiranja očita je već u broju TEI elemenata (oznaka) koji se na Portalu koristi, njih gotovo 160 000, od kojih je trećina povezana s geografskom lokacijom (ime naselja, regije, zemlje, povijesno ime, geografske koordinate itd.), kao što je prikazano Slikom 4.

Element	n	
listPerson	1	
personGrp	109	
person	8,845	
sex	8,845	
placeName	11,168	47 706 elemenata povezanih s lokacijom
settlement	13,277	
country	11,096	(30% ukupnog broja TEI elemenata)
geo	8,948	
geogName	36	
region	2,584	
district	597	
Σ	158,865	

Slika 4. Brojnost TEI elemenata povezanih s geografskom lokacijom u odnosu na ukupan broj elemenata (Erjavec, Dokler, Vide Ogrin, 2017)

Portal koristi kartu današnjega svijeta, tako su ondje obilježena imena gradova kako se zovu danas (npr. Slavonski Brod, a ne Brod na Savi ili Sankt Peterburg, a ne Lenjingrad). Karta portala pregledana je za mjesto Slavonski Brod, za koje je pronađena tek jedna zabilježba o osobi koja je ondje rođena. Slikom 5. prikazana je karta za zabilježbom tog članka te sami članak (bilješke o članku, TEI oznake članka i tekst članka). Članak se odnosi na osobu rođenu 1933., dakle u vrijeme kad se mjesto njezina rođenja nazivalo Brod na Savi. To se ime grada ipak ne spominje, kako na zemljovidu, tako niti u članku, bilješkama članka niti kodu (TEI oznake), prema čemu bi se moglo pretpostaviti da Portal koristi isključivo današnje nazive mjesta, bez obzira na vremenski kontekst.

Slika 5. Pregled Slavonskoga Broda na karti SB portala i dio članka *Božič, Darijan*, koji je ondje rođen⁴³

Ipak, pretraživanjem Sankt Peterbuga (ime kojega kroz povijest također mijenjalo),⁴⁴ uočava se da to nije slučaj, odnosno da se o promjenama mjesnih imena vodilo računa. Pronađene su četiri osobe povezane s tim gradom. Za svaku od osoba u bilješka-

⁴³ »Božič, Darijan«. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi019960/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2020).

⁴⁴ Sankt Peterburg osnovan je 1703. kao St. Peterburg, 1914–24. nosio je ime Petrograd, a 1924–91. Lenjingrad, prije nego je vraćeno prvotno ime grada. »Sankt Peterburg«. *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54451> (pristupljeno 27. VII. 2020).

Neki navode (R. K. Massie: *The Romanovs: The Final Chapter*, Random House, 1995) da je i prije 1914. Petrograd bilo ime po kojem je grad bio poznat na slavenskim jezicima, jer je naziv Sankt Peterburg zvučao suviše njemački.

Božič, Darijan (1933–2018)

Velja za enega najbolj prepoznanih skladateljev po drugi svetovni vojni; presegal je tradicionalne meje umetnosti, se ukvarjal z zvočnimi kolaži, elektronsko glasbo, glasbenim gledališčem ter premoščal meje med klasičnim in džezovskim ustvarjanjem.

29. april 1933 Slavonski Brod, Hrvatska

24. oktober 2018 Ljubljana, Slovenija

Ime	Poklici ali dejavnosti	Povezane osebe
ime: Božič, Darijan	• skladatelj • dirigent	stari: Božič, Ivo Božič, Mojca, Mirovje, Nula

Podatki v zapisu Text Encoding Initiative

Novi Slovenski biografski leksikon

BOŽIČ, Darijan, skladatelj, dirigent (r. 29. 4. 1933, Slavonski Brod, Hrvatska). Oče Ivo Božič,

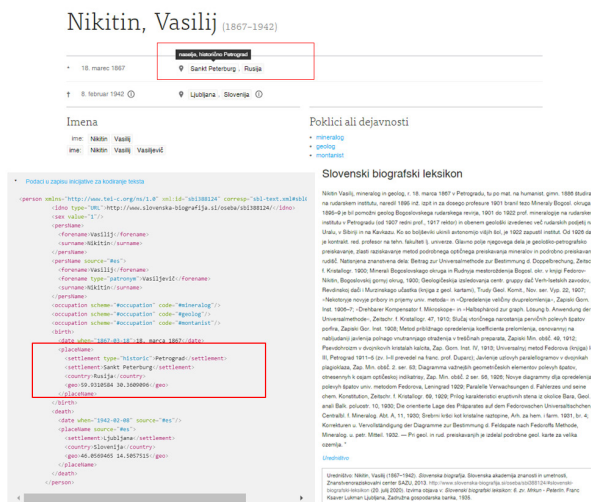
Novi Slovenski biografski leksikon

BOŽIČ, Darijan, skladatelj, dirigent (r. 29. 4. 1933, Slavonski Brod, Hrvatska). Oče Ivo Božič, major jugoslovske vojske, mati Nuša Božič, r. Mrovlje, učiteljica.

Klasično gimnazijo in srednjo glasbeno šolo je obiskoval v Ljubljani. Na Akademiji za glasbo v Ljubljani je diplomiral iz kompozicije pri Lucijanu Marji Škerjancu (1958) in iz dirigiranja pri Danilu Švari (1961). Sprva je bil violist orkestra Operne Slovenskega narodnega gledališča (1953–65) in orkestra Slovenske filharmonije (1965–68). 1967 se je kot študent Prešernovega sklada izpopolnjeval v Parizu in Londonu. 1968–70 je bil dirigent asistent v ljubljanski Operi, 1970–74 umetniški vodja in direktor Slovenske filharmonije, 1972–74 tudi umetniški vodja Slovenskega okteta. Naslednja leta je deloval kot svobodni umetnik. 1977 se je na Akademiji za glasbo habilitiral za področje kompozicije; 1982–95 je predaval na Pedagoški akademiji v Ljubljani in na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru (1982 izredni profesor, 1988 redni profesor). 1995 do upokojitve 1998, je bil umetniški vodja in direktor Opere SNG v Ljubljani.

Božič je v šestdesetih letih 20. stoletja v slovenski glasbeni prostor vstopil kot član modernistične skupine *Pro musica viva*. S kolegi iz skupine ga je družila odprtost za sodobne vplive, vendar ni brezkompromisno zavračal tradicionalnih strukturalnih in kompozicijsko-tehničnih modelov. Kljub temu je storil radikalni avantgardistični korak in posegel v samo institucijo umetnosti, običajno identificirano z umetniškim delom in možno njegovega reproduciranja v mejah tradicijsko definirane kulturega dogodka. Eden od jasnih znakov tega odklona je bilo Božičevo odkrepanje tradicionalnim zvstnim

ma na početku mrežne stranice svakoga od članka zapisano je mjesto rođenja (odnosno smrti) u današnjem obliku, što je konzistentno s kartografskim prikazom. Za jednu od osoba (Bubnov, Sergej) u članku nema spomena nekadašnjega imena mjesta njegova rođenja (rođen je 1914., dakle u Petrogradu), već samo današnjega. Druga osoba (Nikitin, Vasilij) živjela je 1867–1942., pa je tako grad za njezina života promijenio tri imena. Kao što je prikazano Slikom 6., u bilješkama je zabilježeno današnje ime te se prelaskom pokazivača preko imena grada javlja se i povijesno ime Petrograd, a isto je zabilježeno i u TEI oznakama, gdje stoji da je povijesno (»historic«) ime grada Petrograd. U tekstu članka korišteno je ime grada Petrograd, iako se tada grad zvao St. Peterburg te bez bilješke o današnjem imenu (Lenjingrad), a razlog je tomu možda korištenje egzonima⁴⁵. U tekstu članka, u dijelu o objavljenim djelima osobe zabilježena su Petrograd i Lenjingrad kao mjesta izdanja djela.

Slika 6. Bilješke i TEI oznake članka *Nikitin, Vasilij* na SB portalu⁴⁶

Treća osoba (Tregubov, Vladimir) također je proživjela sva imena ovoga grada (živjela je 1904–1974). U tekstu ovog članka navedeno je tadašnje ime uz naznaku imena koje je bilo aktualno kad je originalni članak napisan u *Slovenskom biografskom leksikonu* 1980 (»Peterburg, danes Leningrad«), a u TEI oznakama kao navedeno je povijesno ime Lenjingrad (Slika 7).

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ »Nikitin, Vasilij«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi388124/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2020).

Posljednja osoba pronađena za ovaj primjer (Gruber, Gabriel) rođena je i umrla u vremenskom razdoblju kad je grad nosio današnje ime Sankt Peterburg (1740–1805). Ipak, originalni članak u Slovenskom biografskom leksikonu napisan je 1926. te je tako u tekstu članka zapisano, iako danas zastarjelo, ime Petrograd kao *tadašnje* ime grada (Slika 8).

Podaci u zapisu inicijalne za kodiranje teksta

```

<person xmlns="http://www.tei-c.org/ns/1.0" xliid="sbi1720652" corresp="sbi-text.xml#sbi1720652">
  <idno type="URL" http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1720652/>
  <sex value="1"/>
  <persname>
    <forename/Vladimir/>
    <surname/Tregubov/>
  </persname>
  <occupation scheme="http://www.tei-c.org/ns/1.0" code="http://www.tei-c.org/ns/1.0#>
  </occupation>
  <occupation scheme="http://www.tei-c.org/ns/1.0" code="http://www.tei-c.org/ns/1.0#>
  </occupation>
  <birth>
    <date when="1904-03-07"/>
  </birth>
  <placeName>
    <settlement type="http://www.tei-c.org/ns/1.0#>
    </settlement>
  </placeName>
  <death>
    <date when="1974-01-08"/>
  </death>
  </person>

```

Slovenski biografski leksikon

Tregubov Vladimir, gospodarstvenik, filozof i etnolog, r. 7. jan. 1904 u Petroburgu (danas Leningrad), umr. 8. jan. 1974 u Zagrebu i Moskvi. Učitelj i profesor u Moskvi, zatim gimn. 1919–24 u Zgibu, tu bud. 1925–8 agronom, od 1927–31 pa u Wageningenu (Holand), 1932–4 Budu nastavljen na visoki gospodar. fak. u Nancyju (Francija) u 1934 god. V. 1934–5 je bio asist. na gospodar. fak. u Bgdju, prateći svoj očevidni rad na gospodar. inž. u Bostnu (okolina Kijua). Njegov radni materijal za do. 1940–1 detaln na bot. fak. i medlar. fakultetu postaja SIOGA (Station Inter. des Geobotanika Medlar. et Alpine) u Montpellieru (Franz. Univ. Louis Pasteur), 1941 doktoriral s temo o prigradovih Dinar. Alp. Les forêts vivages montagnardes des Alpes Dinariques. Masov. Kirovokitka. Osmočasno (odba u Cominternovom SIOGA, 1941, 8. 70). Se smil na Hrvatsku (ok. Ljubanec st. 1944 pa se uključio u NOV (Dalmacija, otok Vn). Od 1945–7 je bio tih. svetnik u Vuzecnom inž. za gospodarstvo u Bgdju. 1947–8 znanst. sodelavec v Oostar. inž. Sje u Lj. 1948–52 direktor Vuzec. zavoda za gorke gozdarstvo. 1952–4 je bio znanst. sodel. Centra za raziskov. Francije (CNRS) u Parizu in se mučil v namen v Hrvatski. 1955–7 znanst. vodja projekta za konjara za gozdarstveni mednarod. nadzor OLO (Bosnacija. 1957–61 znanst. sodel. inž. za gozdno in lesno gospodarstvo Sje u Lj. v 1962 do 1963 vlt. znanst. sodel. inž. za bot. SAZU, od 1963 do smrti njegov zunanji znanst. sodel. 1971 upok. v nazivu gospodar. svetnika V. 1965–60 in 1963–70, ko je za OLO postal kustos odgovoren v osemu organizacijah za pratanje in kmetijsko, je bil ekspedit. FAO v Iranu, kot glavni organizator gozdar. službo in naknadnega gospodar. vrana, kot direktor projekta specialnega fonda OLO v Iranu za gozdno fakulteto v Karasju, bil glavni direktor in od 1964 redni študijski profesor letarstvene univerze do 1970, ko je bil upok. – T. se je udeležil deloma ali pasovno mnogih medlar. in domn. zbornicah, med 1938 v Budimpešti, 1956 na Budju, 1960 v Seattleju (Wash. ZDA), 1961 v Birmnu, 1967 v Alandru, 1970 Lj. in Zurichu, 1971 Salzburgu, predaval na najh. umiv., med 1952 v Montpellieru, Nancyju, Marasju itd. – L. 1970 je bil odlikovan z redom zmazke avstrijske Honogr. in z diplomu za pos. zasluge v prid naravnega ljubitelja.

Milica Zupančič

Zupančič, Milica. Tregubov, Vladimir (1904–1974). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1720652/#slovenski-biografski-leksikon (17. jul 2020). Dostopna objava v Slovenski biografiji. Izdano: 12. jul. Poročilo: Franjo Altič, Ožibet Čukar, Fran Petič et al. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1990.

Slika 7. TEI oznake i tekst članka *Tregubov, Vladimir* na SB portalu⁴⁷

Podaci u zapisu inicijalne za kodiranje teksta

```

<person xmlns="http://www.tei-c.org/ns/1.0" xliid="sbi218030" corresp="sbi-text.xml#sbi218030" role="narr">
  <idno type="URL" http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi218030/>
  <figDesc>
    <desc type="source" value="Illustrirani Slovenci, 6, št. 26, str. 5, 1898" desc=">
    </desc>
  </figDesc>
  <figCaption>
    <caption type="caption" value="Gruber, Gabriel" desc=">
    </caption>
  </figCaption>
  <persname>
    <forename/Gabrijel/>
    <surname/Gruber/>
  </persname>
  <occupation scheme="http://www.tei-c.org/ns/1.0" code="http://www.tei-c.org/ns/1.0#>
  </occupation>
  <occupation scheme="http://www.tei-c.org/ns/1.0" code="http://www.tei-c.org/ns/1.0#>
  </occupation>
  <occupation scheme="http://www.tei-c.org/ns/1.0" code="http://www.tei-c.org/ns/1.0#>
  </occupation>
  <birth>
    <date when="1740-03-04" value="1740-03-04"/>
  </birth>
  <placeName>
    <settlement type="http://www.tei-c.org/ns/1.0#>
    </settlement>
  </placeName>
  <death>
    <date when="1805-03-24" value="1805-03-24"/>
  </death>
  </person>

```

Slovenski biografski leksikon

Gruber Gabrijel, S. J., hidrotehnik, r. 6. maja 1740 na Dunaju, u. 26. marca 1805 v Petrogradu. V red je stignil 1776. Kotički bioizvedel in izdeloval študij v Gradcu, izvedel malo na orientalsko Akademijo na Dunaju lastno. 1780 pa prešel v Lj. na stolico za inženj. geodezijo, matematiko in fiziko, ko je s pomočjo dež. stanov pri ločju ustvaril kanal, kmet. drosin, in kjer je poveljal do l. 1794. Glavno njegovo delo iz te dobe je gradnja l. kanala, ki nosi njegovo ime in s katerim je projekt osušil 6. barja, sodejajo še v XVI. stol., dobil konkretno obliko. Na poziv dvora in dlat. stanov je 1769 odšel avo predpilot. V mestu in pod njim se naj struga Ljubljanske poglobl. 2. za gradom se naj v smeri Osolednjega posestva izkoplje kanal, ki bi za Časa postel odvajal vodo naravnih Ljubljancev. Pročnja projekt je bil kot premoščeno letovilo 1770 zavrnjen in iskano magistrata in dvorljivega obojega barija. Obenem je bil projekt tudi minar. jezuit Lacchi, ki se je takrat mučil v Lj., za menjino. Na podlagi rabi, ki so mu bile poročile poslanice v Milan, se je izrekel zoper kanal. Ker je G. ta njegov volom pobijal, se je vsa zadeva predložila priporočniku majstorju Vinc. Struppiju, ki se je postavil na stališče G.-ja. Kor se je tudi kmetarini izbržer S. Hubert z nekaterimi modifikacijami izrekel zanj, se je delo 1772 začelo. Pomagajki proročnik Hubert in nepokoravne ovire pa so zaključila, da je delo zavrženo vedno več denarji in vendar in nasprotno, delo je bil proročnik Žb za 20.075 fl. povzročilo. Med tem je javno ostal nastopil projekt G.-ja. D. Hugačevič (obliki mu je poleg drugega pošarje z alkimijo, prim. Oryctographia Carniolica II, 8, in st. 151) in niti dobešim stanovom niti dvoru ni

Juda Glonar

Glonar, Juda. Gruber, Gabrijel (1740–1805). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi218030/#slovenski-biografski-leksikon (20. jul 2020). Dostopna objava v Slovenski biografiji. Izdano: 12. jul. Poročilo: Franjo Altič, Ožibet Čukar, Fran Petič et al. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1990.

Slika 8. TEI oznake i dio teksta članka *Gruber, Gabriel* na SB portalu⁴⁸

⁴⁷ »Tregubov, Vladimir«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1720652/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 10. VII. 2020).

⁴⁸ »Gruber, Gabrijel«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi218030/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2020).

Karta Portala pretražena je i za grad Podgoricu u Crnoj Gori, koja je 1946–92. nosila ime Titograd.⁴⁹ Pronađen je jedan povezani članak (Wider, Karel) na osobu za čija je života grad imao današnje ime (1870–1917). Ipak, u originalnom tekstu, objavljen u *Slovenskom biografskom leksikonu* 1986., zapisano je ime grada na oba načina, u obliku *tadašnje ime (danas današnje ime)* (»v Podgorici /zdaj Titograd/<), a isto je načinjeno i u TEI oznakama (Slika 9).

Wider, Karel (1870–1917)


```

Podaci u zapeju inicijalve za kodiranje teksta
<person xmlns="http://www.tei-c.org/ns/1.0" xml:id="sbi838881" corresp="sbi-text.xml#sbi81
<idno type="URL">http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi838881/</idno>
<sex value="1"></sex>
<persName>
  <forename>Karel</forename>
  <surname xml:lang="de">Wider</surname>
</persName>
<occupation scheme=" occupation" code="#solnik"/>
<birth>
  <date when="1870-01-28">28. jan. 1870</date>
  <placeName>
    <settlement type="settlement">Ljubljana</settlement>
    <country>Slovenija</country>
    <geo:46.8569465 14.5957515</geo>
  </placeName>
</birth>
<death>
  <date when="1917-09-05">5. sept. 1917</date>
  <placeName>
    <settlement type="historical">Titograd</settlement>
    <settlement type="settlement">Podgorica</settlement>
    <country>Crna gora</country>
    <geo:42.4384196 19.2593642</geo>
  </placeName>
</death>
</person>

```

Slika 9. TEI oznake i tekst članka *Wider, Karel* na SB portalu⁵⁰

Pronađeni članci upućuju na to da je nastojanje Portala donijeti trenutačni naziv mjesnih imena, što je konzistentno i s prikazom članaka na karti. Pretraživanjem portala uočena je zanimljivost povezana s automatskim prijevodom mrežnih stranica koje nudi Google tražilica. Naime, Google automatski prevodi imena Petrograd i Lenjingrad u Sankt Peterburg (Slika 10).

2.5. Encyclopaedia Britannica

Encyclopaedia Britannica (EB) opća je enciklopedija s dugom tradicijom (prvo izdanje tiskano je u XVIII. st.) i jedna od pionira online enciklopedija. Tako je *Britannica Online* objavljena 1994. te je bila dostupna na <http://www.eb.com> uz naplatu, a 1999. objavljena je i *Britannica.com*, upotpunjena s internetskom tražilicom, tematskim

⁴⁹ »Podgorica«. *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48897> (pristupljeno 4. VII. 2020).

⁵⁰ »Wider, Karel«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstvenoraziskovalni centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi838881/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2020).

kanalima, objavama o tekućim događajima, čitavim tekstovima prošloga izdanja, rječnikom i dr., a koja se mogla koristiti sa ili bez naplate (ovisno o želji korisnika da enciklopediju koristi bez vidljivih reklama), kako je i danas.⁵¹ Tiskanje ove enciklopedije napušteno je 2012. te se danas sav trud ulaže u mrežno izdanje.

Slika 10. Google automatski prijevod

Za istraživanje, ova je enciklopedija pretražena za primjere povezane s gradom Sankt Peterburgom.⁵² Današnje ime grada gotovo je uvijek zapisano kraj staroga (Tablica 9). Način bilježenja nije posve jednoličan pa tako ponekad stoji »Leningrad [now St. Petersburg], Russia, U.S.S.R.«, a ponekad »Leningrad, Russia, U.S.S.R. [now St. Petersburg, Russia]«. Ti primjeri upućuju i na to da se u Britanici osim nekadašnjih i današnjih imena gradova, bilježi i nekadašnje i današnje ime država. Još jedan primjer za to je i članak *Lavrenty Beria*, gdje stoji: »Lavrenty Beria, in full Lavrenty Pavlovich Beria, Beria also spelled Beriya, (born March 29 [March 17, Old Style], 1899, Merkheuli, Russian Empire [now in Georgia]—died December 23, 1953, Moscow, Russia, U.S.S.R.)«. Kao što je prikazano u Tablici, imena gradova Petrograd i Leningrad veoma često su poveznice na članak St. Petersburg (označeno kao podcrtano), no ne uvijek, a ponekad se u tekstu članka osim poveznice koristi i dodatno današnji naziv grada u zagradi: »Leningrad (now St. Petersburg)«.

⁵¹ »Britannica in the digital era«. *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Encyclopaedia-Britannica-English-language-reference-work/Britannica-in-the-digital-era> (pristupljeno 27. VII. 2020).

⁵² »St. Petersburg, Russian Sankt-Peterburg, formerly (1914–24) Petrograd and (1924–91) Leningrad, city and port, extreme northwestern Russia.« Više u: »St. Petersburg«. *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/place/St-Petersburg-Russia> (pristupljeno 27. VII. 2020).

Tablica 9. Primjeri bilježenja imena grada Sankt Peterburga (St. Petersburg) u EB

Galina Vishnevskaya (Galina Pavlovna Ivanova), Russian soprano (born Oct. 25, 1926, <u>Leningrad</u> , <u>Russia</u> , <u>U.S.S.R.</u> [now St. Petersburg, Russia]–died Dec. 11, 2012, Moscow, Russia)
Anna Marly (Anna Yuryevna Betulinskaya), Russian-born singer-songwriter (born Oct. 30, 1917, <u>Petrograd</u> [now St. Petersburg], Russia–died Feb. 15, 2006, Palmer, Alaska)
Lila Kedrova (Elizabeth Kedrova), Russian-born character actress (born 1918/19?, <u>Petrograd</u> [now St. Petersburg], Russia–died Feb. 16, 2000, Sault Ste. Marie, Ont.),
Lazar Naumovich Berman, Russian-born Italian concert pianist (born Feb. 26, 1930, <u>Leningrad</u> , <u>U.S.S.R.</u> [now St. Petersburg, Russia]–died Feb. 6, 2005, Florence, Italy)
Leonid Henry Khachiyan, Russian-born American mathematician (born May 3, 1952, <u>Leningrad</u> , <u>U.S.S.R.</u> [now St. Petersburg, Russia]–died April 29, 2005, South Brunswick, N.J.)
Boris Spassky, in full Boris Vasilyevich Spassky, (born January 30, 1937, <u>Leningrad</u> [now St. Petersburg], <u>Russia</u> , <u>U.S.S.R.</u>)
Irina Baronova, Russian-born ballerina (born March 13, 1919, <u>Petrograd</u> [now St. Petersburg], Russia–died June 28, 2008, Byron Bay, N.S.W., Australia)
Ninel Kurgapkina, Russian ballerina (born Feb. 13, 1929, <u>Leningrad</u> , <u>Russia</u> , <u>U.S.S.R.</u> [now St. Petersburg, Russia]–died May 8, 2009, St. Petersburg)
Dmitry Medvedev, in full Dmitry Anatolyevich Medvedev, (born September 14, 1965, Leningrad, Russia, <u>U.S.S.R.</u> [now St. Petersburg, Russia]) (...) Medvedev was born into a middle-class family in suburban Leningrad (now <u>St. Petersburg</u>). He attended Leningrad State University (now St. Petersburg State University),
Anatoly Aleksandrovich Sobchak, Russian politician and legal scholar (born Aug. 10, 1937, <u>Leningrad</u> , <u>Russian S.F.S.R.</u> , <u>U.S.S.R.</u> [now St. Petersburg, Russia]–died Feb. 20, 2000, Svetlogorsk, Kaliningrad oblast, Russia) (...) as mayor of Leningrad, the country's second largest city, was a leading political figure in the events surrounding the collapse of the Soviet Union (...) Sobchak made the highly symbolic move of reinstating the city's pre-World War I name, St. Petersburg.
Ilya Aleksandrovich Musin, (...) Russian conductor who turned to teaching when Soviet anti-Semitism thwarted his conducting career; as a professor at the Leningrad Conservatory (now the <u>St. Petersburg</u> State Conservatory) from 1929 until his death
Efim Isaakovich Zelmanov, (...) Zelmanov was educated at Novosibirsk State University (Ph.D., 1980) and Leningrad (now St. Petersburg) State University (D.Sc., 1985).
Anatoly Yevgenyevich Karpov, (...) Karpov moved to <u>Leningrad</u> (now St. Petersburg) with his family early in life.

Valentin Petrovich Glushko, (...) Glushko headed the design bureau of Gas Dynamics Laboratory in Leningrad and began research on electrothermal, solid-fuel, and liquid-fuel rocket engines

Andrey Aleksandrovich Zhdanov, (...) Zhdanov rose through the party ranks after the October Revolution of 1917 and eventually became political boss of Leningrad (St. Petersburg)

Leningrad Affair (1948–50), in the history of the Soviet Union, a sudden and sweeping purge of Communist Party and government officials in Leningrad and the surrounding region.

Aleksey II (...) in July 1986 he became metropolitan of Leningrad (St. Petersburg) and Novgorod.

U primjerima gdje je osoba iz biografskoga članka rođena u St. Petersburgu prije nego je grad imao današnje ime, infookvir *Britannice* mjesto rođenja bilježi pod današnjim imenom (Slika 11).

The image shows a screenshot of the Britannica entry for Anna Marly. On the left, there is a text block with the following content: 'HOME > ENTERTAINMENT & POP CULTURE > MUSIC, CONTEMPORARY GENRES > SINGER-SONGWRITERS', 'Anna Marly', 'Russian singer-songwriter', 'WRITER BY', 'The Editors of Encyclopædia Britannica', 'Encyclopædia Britannica editors review subject areas in which they have extensive knowledge, whether from years of experience gained by working on their content or via study for an advanced degree...', 'See Anna Marly', 'Originally published in the Britannica Book of the Year. Presented in infobox context. Learn more.', 'Alternative Title: Anna Yuryevna Betulinskaya', and a detailed paragraph about her life and work. On the right, there is an 'Info' box with the following data: 'Anna Marly', 'QUICK FACTS', 'BORN', 'October 30, 1917', 'St. Petersburg, Russia', 'DIED', 'February 15, 2006 (aged 88)', 'Palmer, Alaska', and 'ROLE IN', 'World War II'.

Slika 11. Primjer zapisa mjesnoga imena u infookviru *Britannice*⁵³

Osim formata *stari naziv [now...]*, *Britannica* koristi i *novi naziv [formerly...]*, poput u primjeru članka o gradu *Borno*: »**Borno**, formerly Bornu, state, northeastern Nigeria. It is the central fragment of the old Bornu empire of the Kanuri people«. Osim toga, istraživanje je pokazalo da i bez specifične napomene u tekstu, pretraga *Leningrad* ili *Petrograd* daje rezultate gdje se spominje St. Petersburg, upućujući na to da se promjene mjesnih imena bilježe metapodacima.

3. Diskusija

Prema prikupljenim primjerima kako se leksikografska djela nose s promjenama mjesnih imena moglo bi se zaključiti da ne postoji posve jednoobrazni način bilježe-

⁵³ »Anna Marly«. *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Anna-Marly> (pristupljeno 4. VII. 2020).

nja koji se sustavno primjenjuje u različitim enciklopedičkim djelima, a jednako tako niti unutar jednoga djela. Istraživanje nikako ne predstavlja potpuni prikaz stanja svakoga od ovih djela iz nekoliko razloga, a glavni je nemogućnost prikupljanja svih relevantnih rezultata zbog nemogućnosti složenoga pretraživanja te zbog obujma ovih djela. Iz toga razloga nije izrađena nikakva statistička obrada. Ipak, ono što se može primijetiti jest da su rješenja šarolika, a potvrđene su upravo pretpostavke da za sada ne postoje uvjeti za složeno pretraživanje prema geografskoj lokaciji niti je nužno moguće osloniti se na to da je mjesni naziv, kako je naveden u tekstu, onaj koji je precizan (ili isključivo današnji).

Kao što je spomenuto ranije u tekstu, istraživanje teme potaknuto je željom za prostornim označavanjem i prikazom enciklopedijskoga znanja na karti (geotagiranje enciklopedije). Pritom se javlja mnoštvo izazova, kako u obilježavanju tako i u prikazu te je za njihovo rješavanje potrebno pristupiti modelu prostornoga obilježavanja i prikaza enciklopedijskoga znanja na karti, koji za sada ne postoji. Neki od izazova tiču se upravo mjesnih imena koja su se mijenjala kroz povijest. Tako se na primjer postavlja pitanje je li povezivanje moguće odraditi automatski (ili poluautomatski) ako način bilježenja nije jednoličan, ili na primjer koju inačicu mjesnoga imena prikazati na karti. Kao jedno od povoljnih rješenja nameće se regularizacija, odnosno normalizacija.

Koncept normalizacije podrazumijeva pretvorbu u jedinstven standardni oblik, što omogućava da su podatci koji se obrađuju konzistentni prije nego se pristupi njihovoj obradi, odnosno da je omogućeno razdvajanje dužnosti (engl. *separation of concerns*).⁵⁴ Ne postoji jednoobrazno rješenje, već je normalizacija specifična onome što se želi postići. Prema TEI smjernicama,⁵⁵ regularizacija ili normalizacija općenito moguća je u svakom TEI dokumentu. Kad dokument čine različiti oblici zapisa neke informacije ponekad je poželjno regularizirati zapis.⁵⁶ Regularizacija je općeniti princip koji pronalazi primjenu u, primjerice, kodiranju izdanja namijenjenih korisnicima koji su laici ili im nekadašnji oblik zapisa nije od interesa pa im regularizacija omogućava lakše korištenje. U slučaju mjesnih imena, TEI omogućava njihovo kodiranje, kao i svakoga drugoga imena te je ovaj način kodiranja teksta izrazito povoljan, među ostalim, i za ovu svrhu. Ipak, treba voditi računa da takvo bilježenje samo

⁵⁴ Princip koji se u informatičkoj tehnologiji koristi kao korak u smanjenju složenosti dizajna i implementacije, odnosno podrazumijeva da je svaki element u programu zadužen samo za jednu stvar. Više u: I. Sommerville: *Software Engineering*. Ninth Edition. Boston: Addison-Wesley, 2010.

⁵⁵ <https://tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/CO.html#COEDREG>

⁵⁶ Kad se radi o regularizaciji sricanja (pravopisa), na primjer, koriste se TEI elementi *reg* (od engl. regularization, koji obilježava regulariziran način sricanja), *orig* (od engl. original form, koji obilježava izvorno zapisani način sricanja) te *choice* (koji se koristi kad se želi zabilježiti oba načina, izvorni i regulariziran oblik).

jednoga imena (npr. samo današnjega) neće biti prikladno za primjerice kartografe ili povijesne geografije kojima je mjesno ime važna informacija o odnosu samoga imena i stvarne točke u prostoru i vremenu. Iz toga razloga trebalo bi pružiti uvid da o mjesnom imenu postoji dodatna informacija, kao što to primjerice radi Portal Slovenska biografija (prelazak pokazivača preko mjesnoga imena pruža informaciju o nekadašnjem, povijesnom imenu).

U slučaju normalizacije mjesnih imena, kojima se kroz povijest mijenjalo ime, a u kontekstu želje za povezivanjem s geografskom lokacijom, autori smatraju da je najpovoljnije rješenje svođenje svih mjesnih imena na današnji oblik prije nego im se dodijeli poveznica na geografsku lokaciju (bilo u obliku geografskih koordinata ili poligona).⁵⁷ Razlog tome jest taj što je jedna od ideja geotagiranja izraditi prostorni prikaz enciklopedijskoga znanja kao sredstvo upućivanja korisnika na lokacije i objekte u prostoru koje je moguće posjetiti ili vidjeti, a što upućuje na nužnost upotrebe aktualnih prostornih informacija (poput mjesnih imena).

Prostorna reprezentacija enciklopedijskoga znanja omogućila bi nov način prezentacije i pronalaska informacija, a time bi se unaprijedilo i enciklopedičke karakteristike strukturiranosti i pretraživosti, a održavanjem preciznosti u bilježenju mjesnih imena u tekstovima članaka očuvala bi se enciklopedijska karakteristika točnosti.

Naravno, problematika bilježenja, odnosno označavanja mjesnih imena, tek je jedan od izazova u geotagiranju enciklopedijskoga sadržaja. Tako su još neki od izazova, primjerice odabir prikladnih oznaka za prostorni prikaz⁵⁸, odabir koju geografsku lokaciju dodijeliti ako na prostorni prikaz želimo smjestiti čitav enciklopedijski članak koji nema jasno definirano geografsko područje na koje se odnosi (poput članka o ledenjacima, gdje se postavlja koje glečere označiti: sve, najveće, najprepoznatljivije i sl.)⁵⁹ i dr. Tako u prostornom označavanju i prikazu enciklopedija nedostaje ne samo razrada jasnoga načina bilježenja mjesnih imena kojima se kroz povijest mijenjalo ime, već i općenito razrada jasnih kriterija odabira informacija kojima

⁵⁷ Još jedan od izazova u prostornom označavanju je određivanje granica područja mjesta (stvaranje poligona) ili odabir specifičnih geografskih koordinata, a svaka od opcija donose različita ograničenja i izazove. Više u J. Drucker: *Graphical Approaches to the Digital Humanities*, u: S. Schreibman, R. Siemens i J. Unsworth (ur.), *A New Companion to Digital Humanities*, First Edition. New York 2016.

⁵⁸ J. Drucker, *Graphical Approaches to the Digital Humanities*, u: S. Schreibman, R. Siemens i J. Unsworth (ur.), *A New Companion to Digital Humanities*, First Edition. New York 2016. i A. M. MacEachren, M. J. Kraak: Research challenges in geovisualization, *Cartography and Geographic Information Science*, 28(2001) 1, str. 3–12.

⁵⁹ Više u W. Kienreich, M. Granitzer, M. Lux: Geospatial anchoring of encyclopedia articles, u: E. Banissi i dr. (ur.), *Proceedings of the International Conference on Information Visualisation*, London: IEEE Computer Society, str. 211–215.

bi se pridodala prostorna odrednica kao i razvoj metodologije prostornoga označavanja i prikaza enciklopedijskoga znanja, što tek predstoji stvoriti.

4. Zaključak

Dobiveni rezultati istraživanja enciklopedijske prakse bilježenja mjesnih imena kojima se mijenjalo ime upućuju na to da ne postoji jednoobrazni način bilježenja. Ipak, velik broj enciklopedijskih članaka nastoji donijeti današnje ime uz ime koje je mjesto imalo u vremenskome razdoblju o kojem je riječ u članku (na koje se odnose zapisane informacije). Način bilježenja ipak nije posve konzistentan, sintagma se razlikuje ne samo od djela do djela, već i unutar projekta (čak i jednoga članka), poveznice na članak o mjestu također se nedosljedno koriste, a *današnje* mjesno ime ponekad je zastarjelo. Sve su to izazovi u prostornome označavanju i prikazu enciklopedijskoga znanja. Autori smatraju da je oblik bilježenja koji najbolje odgovara specifičnim, praktičnim zahtjevima digitalne enciklopedike današnjice onaj u kojem se bilježe sva relevantna mjesna imena (»tadašnje«⁶⁰ i današnje), s time da se pri geografskom prikazu koriste današnja mjesna imena.

LITERATURA

- »Anna Marly«. *Encyclopædia Britannica*; <https://www.britannica.com/biography/Anna-Marly> (pristupljeno 4. VII. 2020).
- »Božič, Darijan«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti; <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1019960/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2021).
- »Britannica in the digital era«. *Encyclopædia Britannica*; <https://www.britannica.com/topic/Encyclopædia-Britannica-English-language-reference-work/Britannica-in-the-digital-era> (pristupljeno 27. VII. 2020).
- Drucker**, Johanna: Graphical Approaches to the Digital Humanities, u: S. Schreibman, R. Siemens i J. Unsworth (ur.), *A New Companion to Digital Humanities*, First Edition. New York 2016.
- Erjavec**, Tomaž, **Dokler**, Johanna i **Vide Ogrin**, Petra: Slovenian Biography, u: A. Fokkens, S. ter Braake, R. Sluijter, P. Arthur, E. Wandl-Vogt (ur.), *Proceedings of the Second Conference on Biographical Data in a Digital World 2017* (Vol. 2119), Linz: CEUR-Workshop Proceedings, str. 16–21.
- »Gruber, Gabrijel«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti; <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi218030/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2020).
- Herring**, Charles: An Architecture for Cyberspace: Spatialization of the Internet. Champaign: The United States Department of Defense, U.S. Army Construction Engineering Research Laboratory, 1994.

⁶⁰ »Tadašnje« u smislu onoga koje odgovara razdoblju o kojem se govori.

- »informacija«. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020; <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27405> (pristupljeno 4. VII. 2020).
- Kelly**, Michael J.: The emergent urban imaginaries of geosocial media. *GeoJournal*, 78(2013) 1, str. 181–203.
- Kienreich**, Wolfgang, **Granitzer**, Michael i **Lux**, Matjias: Geospatial anchoring of encyclopedia articles, u: E. Banissi i dr. (ur.), *Proceedings of the International Conference on Information Visualisation*, London: IEEE Computer Society, 2006. str. 211–215.
- Leszczynski**, Agnieszka, **Wilson**, Matthew: Theorizing the geoweb, *GeoJournal* 78(2013) 6, str. 915–919.
- MacEachern**, Alan M., **Kraak**, Menno-Jan: Research challenges in geovisualization, *Cartography and Geographic Information Science*, 28(2001) 1, str. 3–12.
- Major**, Gene, **Olsen**, Lola: A short history of the DIF. *Interop Newsletter* 15(2003); <https://idn.ceos.org/newsletter/newsletter15.html> (pristupljeno 27. VII. 2020)
- Massie**, Robert K.: *The Romanovs: The Final Chapter*, Random House, 1995.
- »Nikitin, Vasilij«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti; <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi388124/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2020).
- O Projektu, *Hrvatska tehnička enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža; <https://tehnika.lzmk.hr/o-projektu/> (pristupljeno 11. VII. 2020).
- O Projektu, *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/> (pristupljeno 7. VII. 2020).
- »Podgorica«. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48897> (pristupljeno 4. VII. 2020).
- Predgovor, *Hrvatska enciklopedija*, sv. 1, Zagreb 1999.
- »Sankt Peterburg«. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=54451> (pristupljeno 27. VII. 2020).
- »Slavonski Brod«. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56612> (pristupljeno 4. VII. 2020).
- Sommerville, Ian: *Software Engineering*. Ninth Edition. Boston: Addison-Wesley, 2010.
- »St. Petersburg«. *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/place/St-Petersburg-Russia> (pristupljeno: 27. VII. 2020)
- Starčević Stančić**, Irina, **Kraus**, Cvijeta: Hrvatska enciklopedija – od tiskanoga do mrežnoga izdanja. *Studia lexicographica*, 8(2014) 1(14), str. 99–116.
- TEI Consortium, eds. TEI P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange. TEI Consortium. <https://tei-c.org/guidelines/p5/> (pristupljeno 4. VII. 2020).
- TEI Consortium, eds. »13.2.3 Place Names.« TEI P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange. 4.2.0. (2021-02-25). TEI Consortium; <https://tei-c.org/Vault/P5/4.2.0/doc/tei-p5-doc/en/html/ND.html> (pristupljeno 4. VII. 2020).
- »Tregubov, Vladimir«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti; <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi720652/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 10. VII. 2020).
- Voloder**, Ivica: *Strategija razvoja geoweba s informacijskog, tehnološkog, kulturološkog i poslovnog stanovišta*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, 2010.
- »Wider, Karel«. *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti i umjetnosti, Znanstveno-istraživački centar Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi838881/#slovenski-biografski-leksikon> (pristupljeno 11. VII. 2020).

CHALLENGES IN GEOTAGGING ENCYCLOPAEDIAS

Jasmina Tolj

The Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb
jasmina.tolj@lzmk.hr

Ivan Smolčić

The Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb
ivan.smolcic@lzmk.hr

Petra Bago

University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences
pbago@ffzg.hr

ABSTRACT: Encyclopaedias, as a reliable source of knowledge produced by experts and lexicographers, are, among other characteristics, known for their reliability, accuracy, and precision. The spatial representation of encyclopedic knowledge has in a way been used for a long time, such as in thematic maps, but the digital age has brought significantly expanded possibilities. However, in the absence of an established model for marking and displaying (geotagging) encyclopedic knowledge, few works make full use of such an approach. Creating such a model has some challenges. Locations names (of cities, streets, squares, etc.) can change over time, which can be a challenge when trying to do a complex search or display information on a map. In such cases, solutions are sought to reduce information to a common label, which is the principle of text regularisation (normalisation). The research was prompted by efforts to improve the online edition of the *Croatian Encyclopedia of Technology* by the Miroslav Krleža Institute of Lexicography on the Croatian Technical Heritage Portal. The authors analyse the current encyclopedic practice of recording place names that have changed over time, and consider which forms of recording best suit the specific, practical requirements of digital encyclopedic projects of today. Such a way of marking and displaying would increase the usability of encyclopedias because, along with providing information that is accurate, it would enable users to easily search, browse, and look up knowledge on a map.

Keywords: online encyclopedia; digital encyclopaedic science; geotagging

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje-Nekomercijalno (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Sadržaj smijete umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti i preradivati ga, uz obvezno navođenje autorstva, te ga koristiti samo u nekomercijalne svrhe.